

STRATEGIA ROZWOJU MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE

Strategia Rozwoju Mniejszości Niemieckiej w Polsce

Wydawca:

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej
e-mail: haus@haus.pl; www.haus.pl
ul. Górnych Wałów 7, 44-100 Gliwice
ul. 1 Maja 13/2, 45-068 Opole

Opracowanie strategii:

Melanie Hörenz

Redakcja językowa:

Karolina Syga, Monika Rosenbaum

Tłumaczenie:

Waldemar Gielzok

Projekt graficzny, skład:

Tomasz Siegmund | Alto

Druk:

Wydawnictwo Dukle, pl. Akademicki 6/5, 41-902 Bytom

Finansowanie:

Projekt finansowany ze środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny Republiki Federalnej Niemiec.

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Partner:

www.vdg.pl

Koordinacja

Martyna Halek

ISBN 978-83-67105-17-0

Copyright by Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice – Opole 2022

WSTĘP

Szanowni Członkowie, Szanowne Członkinie Mniejszości Niemieckiej w Polsce!

Oddajemy w Wasze ręce Strategię Rozwoju Mniejszości Niemieckiej na lata 2022 -2027, która została wypracowana przez Przedstawicieli i Przedstawicielki Organizacji MN w roku 2022.

Dokument stanowi odpowiedź na aktualne wyzwania, jakie mamy przed sobą. W tejże strategii dużo miejsca poświęcamy organizacjom Mniejszości Niemieckiej i ich działalności. Wspólnie ustaliliśmy konkretne cele, jakie chcemy osiągnąć oraz wyznaczaliśmy organizacje odpowiedzialne za ich realizację. Skonkretyzowanie naszych działań oraz przypisanie ich poszczególnym jednostkom pozwoli nam pracować efektywniej.

Niemniej pamiętać należy, że każda z organizacji potrzebuje wsparcia w realizacji powierzonych jej zadań, a zamierzone cele osiągniemy jedynie wtedy, kiedy będziemy działać wspólnie.

Ponadto dużo uwagi poświęcamy edukacji w zakresie nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej i aktualnej sytuacji związanej z dyskryminacją naszej Mniejszości w tym zakresie.

W Strategii znajdują się: misja i wizja oraz wypracowane cele i metody działań, służące ich osiągnięciu, które zostały omówione podczas dyskusji i warsztatów. Przyjęto na wstępie, że proces rozpoczęty w 2022 r. będzie opierać się na systematycznej analizie i ocenie dotychczasowej strategii rozwoju, zakładanych w niej działaniach i procesach szczególnie w kon-

tekście osiągnięcia celów jak również skuteczności podjętych aktywności. Prace prowadzone były w kilku zespołach problemowych, a każdy z nich dotyczył innego obszaru. Efektem prac są gotowe propozycje działań i/lub projektów, które pozwolą nam osiągnąć cele, które sobie postawiliśmy.

Mamy nadzieję, że niniejszy dokument będzie stanowił dla wszystkich Członków i Członkiń Mniejszości Niemieckiej w Polsce ważną wskazówkę kierunków działania oraz kluczowy punkt odniesienia dla organizacji działających na rzecz naszej grupy narodowościowej.

Rafał Bartek

Przewodniczący Związku Niemieckich Stowarzyszeń
Społeczno-Kulturalnych w Polsce (ZNSSK)

Organizacje, które brały udział w warsztatach związanych z tworzeniem Strategii Mniejszości Niemieckiej w Polsce:

1. Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce;
2. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim;
3. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego;
4. Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej;
5. Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP;
6. Niemieckie Towarzystwo Oświatowe;
7. Stowarzyszenie Oświatowe Koźle-Rogi;
8. Stowarzyszenie Pro Liberis Silesiae;
9. Stowarzyszenie Kreatywnej Edukacji;
10. Izba Gospodarcza Śląsk;
11. Związek Śląskich Rolników.

SYTUACJA OGÓLNA MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE

W Polsce uznaje się oficjalnie dziewięć mniejszości narodowych i cztery mniejszości etniczne. Do mniejszości narodowych zalicza się: Ormian, Niemców, Żydów, Litwinów, Rosjan, Słowaków, Czechów, Ukraińców i Białorusinów. Mniejszościami etnicznymi są: Karaimi, Łemkowie, Romowie, Tatarzy i Kaszubi. Podczas spisu powszechnego w 2002 r. łącznie 253.273 osób deklaroowało swoją przynależność do jednej z mniejszości. Liczba ta wzrosła w kolejnym spisie powszechnym w 2011 r. do 316.871 osób. Tylu respondentów postrzegało siebie jako członków jednej z mniejszości narodowych lub etnicznych i stanowili oni łącznie 0,85% populacji Polski. W momencie opracowywania niniejszej strategii wciąż nie były znane wyniki spisu powszechnego z 2021 r.

Mniejszość narodowa różni się od mniejszości etnicznej następującymi atrybutami: mniejszość narodowa utożsamia się z „narodem zorganizowanym we własnym państwie”, podczas gdy właśnie tej cechy brak mniejszości etnicznej. W przypadku mniejszości niemieckiej w Polsce oznacza to, że zalicza się ona do mniejszości narodowej, ponieważ identyfikuje się z narodem niemieckim, który żyje „zorganizowany” „we własnym państwie”, a więc w Republice Federalnej Niemiec. W przypadku mniejszości etnicznych, takich jak romska lub tatarska, brak identyfikacji z własną „macierzą”, ponieważ takowa w ogóle nie istnieje w ich przypadku.

W kontekście definicji mniejszości narodowej odsyła się w tym miejscu do art. 2 ust. 1 pkt 5) obowiązującej w Polsce ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2005, Nr 17 poz. 141 z późniejszymi zmianami), gdzie mowa o tym, że przodkowie członków danej mniejszości narodowej muszą spełnić warunek zamieszkiwania obecnego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat.

MNIEJSZOŚĆ NIEMIECKA W POLSCE

W Polsce żyje około 300.000–400.000 obywateli narodowości niemieckiej (według własnych szacunków). Pod-

czas spisu powszechnego w 2002 r. 147.094 osób podało niemiecką narodowość, co było wyższą liczbą niż w kolejnym spisie powszechnym w 2011 r., podczas którego uczyniło to 144.236 respondentów.

Opierając się na powyższych danych omawiana grupa mniejszości narodowej występuje w 11 województwach:

- największa część w województwie opolskim (104.399 osób – 2002 r., 78.157 – 2011 r.),
- kolejnym województwem pod względem liczby osób jest województwo śląskie (stolica Katowice) 30.531 – 2002 r., 34.799 – 2011 r.,
- Warmia i Mazury (Olsztyn) 4.311 – 2002 r., 4.645 – 2011 r.,
- Pomorze (Gdańsk) 2.016 – 2002 r., 4.614 – 2011 r.,
- Dolny Śląsk (Wrocław) 1.792 – 2002 r., 4.509 – 2011 r.,
- Pomorze Zachodnie (Szczecin): 1.014 – 2002 r., 3.165 – 2011 r.,
- Wielkopolska (Poznań): 820 – 2002 r., 3.191 – 2011 r.,
- kujawsko-pomorskie (Bydgoszcz): 636 – 2002 r., 2.382 – 2011 r.,
- lubuskie (Zielona Góra): 513 – 2002 r., 1.560 – 2011 r.,
- mazowieckie (Warszawa): 351 – 2002 r., 2.562 – 2011 r.
- łódzkie: 263 – 2002 r., 1.383 – 2011 r..

Mniejszość niemiecka skoncentrowana jest przeważnie w centralnych i wschodnich powiatach województwa opolskiego:

- powiat strzelecki (20,62% – 2002 r., 15,9% – 2011 r.),
- powiat opolski (19,82% – 2002 r., 16,3% – 2011 r.),
- powiat krapkowicki (18,38% – 2002 r., 15,3% – 2011 r.),
- powiat oleski (16,82% – 2002 r., 13,2% – 2011 r.),
- powiat prudnicki (14,93% – 2002 r., 11,8% – 2011 r.),
- powiat kędzierzyńsko-kozielski (13,15% – 2002 r., 10,2% – 2011 r.),
- powiat kluczborski (9,75% – 2002 r., 6,8% – 2011 r.)
- Opole, miasto na prawach powiatu (2,46% – 2002 r., 1,9% – 2011 r.).

Nadto przedstawiciele mniejszości niemieckiej zamieszkują zachodnie powiaty województwa śląskiego: raciborski (7,24% – 2002 r., 9,7% – 2011 r.), gliwicki (4,25% – 2002 r., 3,5% – 2011 r.) i lubliniecki (3,10% – 2002 r., 2,4% – 2011 r.).

Na obszarze 19 gmin województwa opolskiego i trzech gmin województwa śląskiego odsetek mniejszości niemieckiej stanowi 20% ogółu mieszkańców a na Warmii i Mazurach jest to około 3%.

WYDARZENIA HISTORYCZNE

Powodem powstania mniejszości niemieckiej w Polsce były zmiany terytorialne przeprowadzone po drugiej wojnie światowej. W 1945 r. Rosja sowiecka zaanektowała Kresy Wschodnie wchodzące przed wojną w skład terytorium II Rzeczypospolitej a rozległe tereny położone na wschodzie Rzeszy Niemieckiej zostały oddane pod administrację polską tytułem rekompensaty, które to następnie podczas konferencji poczdamskiej (lipiec / sierpień 1945 r.) zostały ogłoszone przez wielką trójkę jako część terytorium Polski. Nowe ziemie Polski obejmowały teren Śląska, Brandenburgii Wschodniej, Pomorza, Prus Południowych i Wolnego Miasta Gdańsk. Przed drugą wojną światową żyło na tych terenach około dziewięciu milionów Niemców.

Jeszcze przed końcem wojny w roku 1945 miliony Niemców z obawy przed Armią Czerwoną opuściły swoje domostwa. Ucieczki i wypędzenia Niemców w czasach dyktatury komunistycznej oraz imigracja Polaków z Polski centralnej oraz z Kresów Wschodnich znajdujących się teraz pod sowieckim panowaniem spowodowały gruntowną zmianę stosunków ludnościowych w tym regionie.

W trakcie tworzenia się polskiego państwa narodowego pozostali na tych ziemiach Niemcy zostali poddani asymilacji prowadzonej przez władze reżimowe. W latach 1945-1989 zakazano kultury i języka niemieckiego, a następnie usuwano wszystko co niemieckie z przestrzeni publicznej powojennej Polski. Z obawy przed represjami coraz mniej rozmawiano po niemiecku nawet we własnych domach.

Podstawy różnorodności kulturowej, w której mniejszości narodowe mogą otwarcie żyć i prezentować własne języki, kulturę i historię, stały się możliwe w Polsce wraz z demokratyzacją po 1989 roku. Dopiero w zmienionych warunkach politycznych stało się możliwe powołanie do życia organizacji mniejszości niemieckiej, a za legendarną wprost uważa się mszę pojednania z udziałem premiera Polski Tadeusza Mazowieckiego i kanclerza Niemiec Helmuta Kohla w Krzyżowej – 14 listopada 1989 roku. Spotkanie to uważane jest za kamień milowy w uznaniu istnienia mniejszości niemieckiej w Polsce, gdyż deklaracja obu ówczesnych głów państw zapowiadała nową politykę mniejszościową Warszawy w zakresie jej statusu prawnego i politycznego. Ramy prawne stworzono na piśmie poprzez zawarcie zarówno polsko-niemieckiego traktatu granicznego z 14 listopada 1990 roku, jak i w szczególności poprzez zawarcie polsko-niemieckiego traktatu sąsiedz-

kiego z 17 czerwca 1991 roku (art. 20). Niemcy otrzymali w ten sposób pełne prawa jako mniejszość narodowa i zdobyli reprezentację w Sejmie.

16 stycznia 1990 r. sąd w Katowicach zarejestrował pierwsze Społeczno-Kulturalne Towarzystwo Niemców na Śląsku, a następnie 16 lutego 1990 r. zarejestrowano Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim. W kolejnych miesiącach powstało wiele towarzystw społeczno-kulturalnych, głównie w regionie Śląska Opolskiego, Śląska, Dolnego Śląska, Kujaw i Pomorza, Warmii i Mazur.

Chcąc mówić jednym głosem w kontaktach z rządem polskim i niemieckim, założono organizację centralną, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (ZNSSK/VdG) z siedzibą w Opolu, do której przystąpiła zdecydowana większość organizacji.

6 stycznia 2005 r. Sejm RP uchwalił ustawę o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Między innymi przedstawiciele mniejszości realizując postanowienia ustawy powołali do życia 21 września 2005 r. Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Ustawa o mniejszościach otworzyła również możliwość wsparcia mniejszości niemieckiej w obszarze kultury i języka przez rząd polski. Gminy, w których udział mniejszości wynosi przynajmniej 20% mogą zostać oficjalnie uznane za dwujęzyczne i mogą wprowadzić język niemiecki jako tak zwany język pomocniczy oraz dwujęzyczne tablice z nazwami miejscowości.

ORGANIZACJE MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE

Towarzystwa mniejszości niemieckiej zakładały osoby, które urodziły się jeszcze w czasach niemieckich i władały językiem niemieckim. Ruch „Solidarności” zmienił kraj a tym samym nastawienie do mniejszości żyjących w Polsce.

Można było znowu uczyć języka niemieckiego w szkołach na obszarach, na których do tej pory było to zabronione. Na początku brak było nauczycieli a z pomocą ruszyli zarówno emerytowani nauczyciele z Republiki Federalnej Niemiec, jak również starsi przedstawiciele samej mniejszości.

W 1991 r. założono Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (ZNSSK), a więc organizację zrzeszającą wszystkie niemieckie towarzystwa. Stałymi członkami Związku (stan na dzień 30.11.2022 r.) są:

1. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim;
2. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego;
3. Związek Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur;
4. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Szczecinie;
5. Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w Pile;
6. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Zielonej Górze;
7. Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne we Wrocławiu;
8. Olsztyńskie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej;
9. Nidzickie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej;
10. Chojnickie Stowarzyszenie Ludności Pochodzenia Niemieckiego;
11. Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w Wałbrzychu;
12. Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w Kłodzku;
13. Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w Legnicy;
14. Towarzystwo Mniejszości Niemieckiej w Bydgoszczy;
15. Towarzystwo Ludności Pochodzenia Niemieckiego w Grudziądzu;
16. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej „Pomerania” w Koszalinie;
17. Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej Miasta Malbork i Okolic;
18. Towarzystwo Kulturalne Ludności Niemieckiej „Ojczyzna” Prusy Zachodnie w Kwidzynie, Sztumie;
19. Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w Świdwinie;
20. Słupski Związek Ludności Pochodzenia Niemieckiego;
21. Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”;
22. Związek Mniejszości Niemieckiej w Tczewie;
23. Związek Ludności Niemieckiej Gdyni;
24. Związek Ludności Pochodzenia Niemieckiego Ziemi Sztumsko-Dzierżgońskiej;
25. Związek Mniejszości Niemieckiej w Lęborku;
26. Gdańska Mniejszość Niemiecka (*status: kandydat na członka*).

Na przestrzeni lat mniejszość niemiecka zakładała różnego rodzaju organizacje i stowarzyszenia, które uzmysławiają, że działalność mniejszości niemieckiej nie ogranicza się tylko do szeregów własnej społeczności, ale udzielają się w środowisku społecznym regionu. Najważniejszymi organizacjami w tej grupie są:

- Fundacja Rozwoju Śląska
- Izba Gospodarcza Śląsk;
- Związek Rolników;
- Związek Śląskich Kobiet Wiejskich;
- Towarzystwo Dobroczynne;
- Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP.

CELE DZIAŁALNOŚCI MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE

Ważnymi celami pracy kulturalnej mniejszości niemieckiej są: pamięć o kulturze polsko-niemieckiej (regionalnej), kultywowanie jej tradycji, wspieranie dialogu międzykulturowego oraz wprowadzenie i promowanie nauczania języka niemieckiego w przedszkolach i szkołach. Ważnymi cechami są zarówno wspieranie i pogłębianie stosunków polsko-niemieckich opartych na partnerstwie, jak i promowanie swojej wspólnoty poprzez przyjmowanie ważnej roli w polskim społeczeństwie obywatelskim.

Przede wszystkim w położonym na Śląsku województwie opolskim mniejszość niemiecka jest dobrze zorganizowana. Z jej szeregów wywodzą się radni sejmiku, wójtowie, burmistrzowie, a ostatnimi czasy pojawiły się liczne dwujęzyczne tablice z nazwami miejscowości.

Mimo wszystko jednak – podobnie jak w pozostałych regionach Polski – pojawiły się przed nią wyzwania. Przywiązanie do kultury niemieckiej jest silniejsze w pokoleniu seniorów niż wśród młodzieży, a w związku z tym priorytetem mniejszości niemieckiej staje się pielęgnacja znajomości języka niemieckiego oraz zachowanie i pogłębianie tożsamości i poczucia wspólnoty. W tym celu potrzeba aktywnych i silnych struktur jak również członków, których wspiera się w ramach realizowanych projektów.

EDUKACJA I JĘZYK

W kwestii organizacji edukacji należy zauważyć, że język niemiecki nauczany jest jako język mniejszości narodowej w szkołach publicznych lub szkołach prywatnych organów prowadzących (są to głównie szkoły stowarzyszeniowe) w ramach polskiego systemu oświaty. Szkołami i placówkami publicznymi są szkoły podstawowe i szkoły średnie, w których realizuje się ofertę nauki niemieckiego na wniosek rodziców. W szkołach stowarzyszeniowych naucza się języka niemieckiego na tych samych zasadach jak w szkołach publicznych: Naukę języka niemieckiego jako języka mniejszości organizuje się na wniosek składany przez rodziców; istnienie przedszkola, szkoły lub placówki publicznej zabezpiecza się przyznawaną subwencją oświatową. Organizacja przedszkoli publicznych, w których nauczany jest język niemiecki jako język mniejszości należy natomiast do zadań własnych gminy. Przedszkola, których organem prowadzącym jest stowarzyszenie, są wspierane tylko przez dane stowarzyszenie.

W przypadku przedmiotu język niemiecki jako język mniejszości chodzi o zajęcia lekcyjne, które są tak przygotowane, aby w ich centrum znajdowało się podtrzymanie poczucia tożsamości narodowej i języka. W celu umożliwienia podtrzymania poczucia tożsamości narodowej szkoły organizują również zajęcia z przedmiotu „historia i kultura mniejszości narodowej – niemieckiej”, możliwa jest również organizacja zajęć z przedmiotu „geografia państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa”.

Według danych Ministerstwa Edukacji i Nauki w roku szkolnym 2021/2022 w całym kraju języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej na różnych etapach edukacji uczyło się prawie 49.000 uczennic i uczniów w 600 szkołach. W większości szkół nauka języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej odbywała się w formie dodatkowej nauki języka mniejszości w wymiarze trzech godzin tygodniowo; w przedszkolach (166 placówek i prawie 8.000 dzieci) nauczano niemieckiego w wymiarze czterech godzin tygodniowo. W Polsce nie ma szkoły, w której prowadzono by zajęcia edukacyjne w języku niemieckim. Istnieje tylko kilka szkół, w których nauka języka mniejszości niemieckiej organizowana jest poprzez prowadzenie zajęć edukacyjnych w dwóch językach (niemieckim i polskim). Większość uczennic i uczniów uczęszcza na zajęcia języka niemieckiego nauczanego w formie dodatkowej nauki języka mniejszości, która jest jedną z trzech form nauki.

Doświadczenie wskazuje, że ze względu na atrakcyjność języka niemieckiego na zajęcia te chodzą również dzieci wywodzące się z polskiej większości. Na temat jakości zajęć z języka niemieckiego brak miarodajnych danych. Nadzór nad nauką niemieckiego sprawuje w całości kierownictwo szkoły lub przedszkola jak również tym samym organ nadzoru pedagogicznego, a organizacje i przedstawiciele mniejszości niemieckiej nie mają tym samym bezpośredniego wpływu ani na treści nauczania, ani na wybór metod i dobór pomocy naukowych wykorzystywanych na zajęciach.

Obserwacje wskazują, że jakość nauki języka niemieckiego zależy przede wszystkim od nauczycieli języka niemieckiego. Nauczanie języka niemieckiego wspiera się tym samym pośrednio np. poprzez szkolenia dla nauczycieli języka niemieckiego, kształtowanie działań w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli (Program Niwki) oraz poprzez współpracę z wydawnictwami przy wydawaniu podręczników. Kwestie nauki języka mniejszości niemieckiej reguluje *rozporządzenie Ministra Edukacji narodowej w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publicznej zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym z dnia 18 stycznia 2017 r.* Znajdują się w nim regulacje określające zadania dyrektorów szkół i jednostek samorządu terytorialnego, jak również prawa przedstawicieli organizacji mniejszości narodowych i etnicznych. Rozporządzenie MEiN reguluje również kwestie form i liczby godzin zajęć języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej, przedmiotu Historia i Kultura i Geografii Kraju Pochodzenia. Warunki ramowe dla nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości uległy wyraźnemu pogorszeniu w ostatnich latach.

Z początkiem roku szkolnego 2017/2018 została w Polsce wdrożona reforma oświaty. Reforma przywróciła dwustopniowy system oświaty sprzed 1999 r., w ramach którego funkcjonują ośmioletnie szkoły podstawowe i szkoły średnie, odpowiednio: trzyletnia szkoła branżowa, czteroletnie liceum oraz pięcioletnie technikum. Przed wprowadzeniem reformy szkolnej Ministerstwo Edukacji i Nauki dopuszczało równoczesne nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej i łączenie tego przedmiotu z nauką języka niemieckiego jako języka obcego. Taka praktyka sprawdziła się i spotkała się z pozytywnym przyjęciem. Nowa interpretacja prawa, która pojawiła się po wprowadzeniu reformy szkolnej, nie dopuszczała już takiej możliwości. MEiN przyjął 15.03.2018 r. nową wykładnię *Ustawy o systemie*

oświaty i zobowiązało szkoły do rozdzielenia nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej od nauki języka niemieckiego jako języka obcego. Uczennice i uczniowie klas 7 i 8, którzy uczyli się do 6 klasy języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej, byli zmuszeni do wyboru: mogli dalej chodzić na zajęcia z języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej aż do ukończenia szkoły podstawowej, ale nie mogli już przystąpić do egzaminu końcowego z języka niemieckiego (po 8 klasie szkoły podstawowej) i równocześnie zostali zobowiązani do nauki kolejnego języka obcego, dodatkowo jeszcze przed dwa lata po szóstej klasie lub mogli od 7 klasy uczyć się języka niemieckiego jako języka obcego począwszy od 7 klasy szkoły podstawowej i mogli też wybrać ten język na egzaminie końcowym. Strona mniejszości niemieckiej zakwestionowała nową wykładnię ustawy przedkładając opinię prawną, jednak było to bezskuteczne.

W tym czasie powstał projekt „Deutsch AG”, który był adresowany do uczennic i uczniów klas siódmych i ósmych szkół podstawowych, którzy uczęszczali do 6 klasy włącznie szkoły podstawowej na zajęcia z języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowych i etnicznych. W ramach projektu zaproponowano dwie dodatkowe godziny lekcyjne nauki języka tygodniowo, aby zrekompensować redukcję godzin nauki w przypadku konieczności dokonania wyboru pomiędzy językiem niemieckim jako językiem obcym, a językiem niemieckim jako językiem mniejszości narodowej.

Ani w liceach ogólnokształcących ani w technikach nikt praktycznie nie wybiera niemieckiego jako języka mniejszości narodowej. W szkołach średnich naucza się języka niemieckiego wyłącznie jako język obcego. Powód: uczniowie tych szkół lub klas, w których naucza się języka mniejszości, mają wtedy dodatkowy przedmiot obowiązkowy, który należy zdawać na egzaminie maturalnym zarówno w części pisemnej, jak i ustnej. Zarówno absolwentki, jak i absolwenci nie mają z tego tytułu żadnych korzyści, to znaczy, nie ułatwia to im ubiegania się o miejsca na studiach.

Z początkiem roku szkolnego 2022/2023 w polskich szkołach weszły w życie przepisy dyskryminujące mniejszość niemiecką w zakresie nauczania języka mniejszości. Od 1 września 2022 roku lekcje języka niemieckiego organizowane w formie dodatkowej nauki języka mniejszości zostały zmniejszone z trzech do jednej godziny tygodniowo. Zmniejszenie liczby godzin lekcji języka niemieckiego i ograniczenie środków finansowych dotknęło tylko jedną mniejszość w Polsce, a mianowicie mniejszość niemiecką. W ten sposób poszkodowani są uczniowie wyłącznie mniejszości niemieckiej.

Wprowadzone zmiany dotyczące nauki języka mniejszości opierają się na dwóch rozporządzeniach wydanych przez Ministra Edukacji i Nauki z lutego 2022 roku. Chcąc dotrzeć do szerszej opinii publicznej i w debacie publicznej zwrócić uwagę ten przypadek dyskryminacji, a także poddać krytyce decyzje Sejmu i Ministra, organizacje mniejszości niemieckiej podjęły wiele inicjatyw. Wobec trudności, z jakimi borykają się szkoły i nauczyciele języka niemieckiego, wiele samorządów (prawie 40 gmin w całej Polsce), ale także niektóre organy prowadzące placówki oświatowe, zdecydowały się na sfinansowanie w roku szkolnym 2022/23 dodatkowych godzin języka niemieckiego jako języka mniejszości (oprócz jednej godziny obowiązkowej) lub na wprowadzenie nauczania w dwóch językach.

Ministerstwo Edukacji i Nauki przygotowało wiosną 2022 r. nowe rozporządzenie dotyczące podstawy programowej nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej na różnych etapach edukacji. Nowa podstawa programowa została dopasowana do postanowień rozporządzenia z 4 lutego 2022 r. i stanowi część kolejnych działań dyskryminujących polskie uczennice i polskich uczniów narodowości niemieckiej. Nowa podstawa programowa umożliwia edukację dzieci i młodzieży jedynie uczęszczających na zajęcia z „języka mniejszości narodowej – język niemiecki” jedynie w okrojonym zakresie. W obecnej sytuacji oznacza to dla większości uczennic i uczniów chodzących dotychczas na te zajęcia, że nie zapewnia się im kontynuacji procesu dydaktycznego i wychowawczego, który został im zagwarantowany w momencie składania stosownego wniosku przez rodziców dziecka.

W zakresie zajęć pozaszkolnych poszczególne organizacje mniejszości niemieckiej zrealizowały szereg projektów, które miały na celu nauczanie i podtrzymanie znajomości języka niemieckiego. Należy wymienić w tym miejscu również kursy językowe dla dorosłych organizowane przez towarzystwa społeczno-kulturalne, cykliczne spotkania konwersacyjne w mniejszych grupach (Stammtisch), konkursy, olimpiady i festiwale, które miały wzmocnić tożsamość językową mniejszości niemieckiej. Sukcesem okazały się takie oferty skierowane pod adresem dzieci i młodzieży jak kursy językowe, teatry młodzieżowe (Jugendbox) i szkółki piłkarskie (Miro Deutsche Fußballschule).

Dokumentacja warsztatów: Wypracowanie strategii rozwoju mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 2023-2027

16-18.09.2022 r.

SPOSÓB POSTĘPOWANIA

Strategia rozwoju mniejszości niemieckiej w Polsce na lata 2016-2021 została opracowana w roku 2016 przez Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych (ZNSSK) i jej członków. ZNSSK przyjął założenie, że *Strategia rozwoju mniejszości niemieckiej* na lata 2022-2027 będzie aktualizowana i stosownie redagowana wspólnie z członkami.

Przyjęto na wstępie, że proces rozpoczęty w 2022 r. będzie opierać się na systematycznej analizie i ocenie dotychczasowej strategii rozwoju, zakładanych w niej działaniach i procesach szczególnie w kontekście osiągnięcia celów operacyjnych jak również skuteczności podjętych aktywności.

Podstawą procesu prac nad strategią będzie ewaluacja dotychczasowej strategii rozwoju mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 2016-2021.

W dniach 16-18.09.2022 r. odbyły się wspólne warsztaty z udziałem przedstawicieli mniejszości niemieckiej z różnych organizacji. Na początku wypracowano wspólnie centralne obszary tematyczne i problemy, opierając się na wynikach przeprowadzonej w 2021 r. ewaluacji. Poszczególne obszary problemowe zostaną omówione skrótowo poniżej.

Następnie opracowano WIZJĘ (dlaczego?) i MISJĘ (jak?) na lata 2023-2027. Wizję ilustruje obraz, scenariusz na przyszłość. Nie musi on z założenia bezpośrednio nawiązywać do celów organizacji ani ich formułować. Taki obraz będący wizją stanowi przede wszystkim formę opisu rzeczywistości. Misja zaś określa, co należy tu i teraz zrobić, aby wizja się ziściła. W tym celu sformułowano zasady i wytyczne misji. Mają one za zadanie pilotowanie organizacji i ich współpracowników w pracy i zagwarantowanie, że taka wizja będzie mogła zostać zrealizowana.

W tym kontekście powiązano treść „celów strategicznych” ze słowem misja.

Poniższe kwestie posłużyły za punkt odniesienia przy formułowaniu wizji:

- Gdzie będziemy za pięć lat, jaki będzie wtedy świat?
- Do czego dążymy?
- Po czym poznamy, że nasza wizja się ziściła?

Poniższe kwestie posłużyły za punkt odniesienia przy formułowaniu misji:

- Na czym polega nasza wyjątkowość?
- Czy jesteśmy w stanie opisać przedmiot działalności i nakreślić kierunki?
- Co chcielibyśmy konkretnie zrobić od jutra, aby nasza wizja stała faktem?
- Dla kogo i co chcemy uczynić?
- Co stanowi o korzyści z naszych działań i o wartości dodanej?
- Jakimi środkami lub jakimi metodami osiągniemy naszą wizję?
- Jakie cele „ze starej strategii rozwoju z lat 2016-2021” pozostały aktualne i jakich potrzebujemy „nowych” celów?

Łącznie opracowano i skonkretyzowano siedem celów strategicznych pracując najpierw w małych grupach a następnie wspólnie na forum. Uczestniczki i uczestnicy ustalili cele do realizacji i działania jak również dokonano podziału kompetencji. Nakreślono również terminy, w których mają zostać osiągnięte poszczególne kamienie milowe.

WYNIKI

Którym problemom / wyzwaniom chciałby Pan / chciałyby Pani sprostać do 2027 r.?

1. Zespół problemowy: zagrożenie dla istnienia języka niemieckiego jako języka ojczystego

Znajomości języka jest jednym z najważniejszych elementów decydujących o podtrzymaniu poczucia tożsamości. Język jest zarówno ważnym nośnikiem tożsamości jak i czynnikiem budującym samoświadomość mniejszości niemieckiej. Wielu członków słabo lub wcale nie zna języka niemieckiego. Ogólnie rzecz biorąc, język niemiecki jest zbyt mało znany lub brakuje dwujęzyczności. Niestety, liderzy wielu organizacji mniejszości niemieckiej również słabo lub wcale nie mówią po niemiecku. Należałoby nauczyć i posługiwać się językiem niemieckim w życiu codziennym. Ludzie muszą śmiało mówić po niemiecku w życiu codziennym i we wszystkich sytuacjach. Nadto należy pozyskać przychylność społeczeństwa większości polskiej dla języka i kultury niemieckiej.

2. Zespół problemowy: niemieckie dziedzictwo kulturowe i historia regionalna

Dla mniejszości niemieckiej istotne znaczenie ma wiedza na temat niemieckiego dziedzictwa kulturowego i historii jak również to, aby aktywnie

zajmowano się historią regionalną. W celu polepszenia świadomości należy zintensyfikować i rozszerzyć działalność kulturalną. To wzmocni poczucie tożsamości i przyczyni się do tego, że będziemy się czuć dobrze jako Niemcy w państwie polskim. Z naszego punktu widzenia Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, jak również Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej musi kontynuować prace historyczne i przygotowywać wystawy.

3. Zespół problemowy: poczucie wspólnoty i wewnętrzna spójność

Zmniejsza się poczucie przynależności do mniejszości niemieckiej i coraz bardziej odczuwalny jest brak poczucia wspólnoty i spójności między ludźmi i organizacjami.

4. Zespół problemowy: edukacja religijna dorosłych

Kolejny problem stanowi brak edukacji religijnej dla dorosłych w języku niemieckim.

5. Zespół problemowy: niewielu członków aktywnie działa w strukturach mniejszości niemieckiej

Spada liczba członków, a osoby pochodzenia niemieckiego nie wykazują zainteresowania dla kół lokalnych (DFK). Coraz więcej kół lokalnych mniejszości niemieckiej (DFK) kończy swoją działalność a członków trzeba stale mobilizować, aby się angażowali.

6. Zespół problemowy: wyraziste poczucie tożsamości członków mniejszości niemieckiej i zmiana pokoleniowa

Wciąż aktualne jest stwierdzenie, że zanika jednoznaczne poczucie tożsamości i pewna duma z przynależności do grupy narodowej. Niewielka liczba udzielających się aktywnie członków mniejszości niemieckiej sprawia, że konieczna staje się zmiana pokoleniowa w strukturach, na której należy się skoncentrować. Mniejszość niemiecka musi być aktywna, na przykład poprzez obecność w mediach i przygotowanie dobrych projektów adresowanych do wszystkich grup wiekowych, jak również poprzez stworzenie silnych struktur. Z tych powodów należy aktywnie wspierać zmianę pokoleniową. W tym celu należy położyć nacisk na działania w zakresie doskonalenia i kształcenia ustawicznego liderów zarówno bezpośrednie i pośrednie, ale również indywidualne wsparcie kół DFK.

7. Zespół problemowy: mało wydajne struktury organizacyjne mniejszości niemieckiej

W szeregach mniejszości niemieckiej odczuwa się brak liderów i ludzi z pomysłami, gotowymi przejąć odpowiedzialność. Z tego powodu mniejszość niemiecka potrzebuje nowych struktur organizacyjnych, których kompetencje i zadania byłyby jasno rozdzielone, aby móc realizować atrakcyjne projekty, w celu pozyskania nowych członków. Młode i średnie pokolenia muszą zostać zaktywizowane i zaangażowane w działania. Należy zabezpieczyć przyszłość mniejszości niemieckiej i w tym celu powinno się stworzyć i rozwijać instytucje (Koła terenowe DFK muszą przejąć na siebie więcej zadań). Ponadto chcielibyśmy stworzyć i skonsolidować ośrodki kultury lub centra mniejszości niemieckiej w Polsce.

8. Zespół problemowy: brak wsparcia mniejszości niemieckiej ze strony państwa polskiego

Po stronie państwa polskiego dostrzega się brak wsparcia i uznania dla kultury mniejszości i języków. Czujemy się zakładnikami polskiej polityki, a antyniemieckie nastroje w polskiej polityce znacznie nas ograniczają.

9. Zespół problemowy: wzmocnienie wsparcia pracy z młodzieżą

Ważną kwestią pozostaje zwiększenie zakresu wsparcia pracy z młodzieżą. Należy ją rozszerzyć i uatrakcyjnić, aby młodzi ludzie byli bardziej zaangażowani. Należy wzmocnić Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Polsce (ZMMN). Struktury terenowe (DFK) powinny dostrzegać w ZMMN szansę na pozyskanie młodych ludzi. Inicjatywy młodzieżowe należy w większym stopniu wykorzystać do wzmocnienia struktur MN.

10. Zespół problemowy: brak elit i wzorców

Dostrzega się brak wystarczającej liczby osób, które mogłyby podjąć się zadań i pełnienia funkcji. Świadome społeczeństwo potrzebuje wzorców i elit oddziałujących na zasadzie „projektów latarni”, bądź też grupy intelektualistów i zaangażowanych liderów świecących przykładem. W tym kontekście termin *elita* pozostaje otwarty i powinien być przedyskutowany oraz należy zastępować go innymi pojęciami. Osoby opiniotwórcze wspierają i ułatwiają budowanie sieci współpracy, a ich potencjał może być wykorzystany.

11. Zespół problemowy: obecność w przestrzeni publicznej

Dla większej rozpoznawalności mniejszości niemieckiej należy poprawić działania w obszarze public relations, szczególnie, np. silne media (radio, telewizja ...). W ten sposób można bardziej zaznaczyć swoją obecność i poprawić pozytywny wizerunek mniejszości niemieckiej w oczach polskiej opinii publicznej.

12. Zespół problemowy: mała liczba dwujęzycznych placówek oświatowych i szkół niemieckich

W Polsce jest wciąż za mało dwujęzycznych przedszkoli i szkół na wszystkich etapach edukacji aż po szkoły kończące się egzaminem maturalnym włącznie, bądź też szkół niemieckich z prawdziwego zdarzenia. W związku z tym nie ma powszechnego dostępu do edukacji w języku niemieckim na wszystkich etapach edukacji. Brakuje szkół z językiem mniejszości począwszy od przedszkoli, poprzez edukację wczesnoszkolną aż po studia uniwersyteckie (istnieje tylko kilka szkół stowarzyszeniowych). Jedynie odpowiednie szkoły gwarantują osiągnięcie dobrej znajomości języka i atrakcyjną formę zajęć z języka niemieckiego. Potrzebujemy oferty szkół dwujęzycznych tworzących sieć obejmującą cały obszar. Chcielibyśmy zlokalizować w całej Polsce przynajmniej 10 placówek, bądź też na terenie każdego powiatu (od przedszkola do matury) z językiem niemieckim jako językiem ojczystym. Należy również zacieśnić współpracę ze szkołami wyższymi i naukowcami. Finansowanie szkół prowadzonych przez mniejszość niemieckich nastąpi dopiero, gdy zostaną utworzone. Konieczne jest jednak wsparcie tego procesu i formułowanie konkretnych postulatów w tej kwestii.

WIZJA NA LATA 2023-2027

Wizja stanowi motyw przewodni strategii – obraz mniejszości niemieckiej w Polsce, jaki z założenia ma się urzeczywistnić po wdrożeniu strategii rozwoju. Nasza wspólna zgodnie przyjęta wizja na lata 2023-2027 przedstawia się w sposób następujący:

Mniejszość niemiecka w Polsce to samodzielna, zorientowana na przyszłość i otwarta wspólnota, która pielęgnuje i podtrzymuje swoją tożsamość, kulturę i język w gronie aktywnych osób reprezentujących

wszystkie grupy społeczne. Stanowimy część tolerancyjnego i różnorodnego społeczeństwa, w którym partycypujemy, a z przyznanych mu praw w pełni korzystamy.

Cele strategiczne (misja) w celu osiągnięcia wizji

Misja określa sposób działania zmierzający do osiągnięcia wizji. W tym celu sformułowano w ramach misji wytyczne, bądź też cele strategiczne. Nadają one wspólny kierunek działaniom organizacji mniejszości niemieckiej, jej współpracowników i członków i stają się gwarantem, że przyjęta wizja będzie mogła zostać zrealizowana. Należy zauważyć, że twórcy strategii odpowiadają za osiągnięcie celów strategii. Tym samym ważnym jest, aby cele były dopasowane do możliwości, były realistyczne, miały wyznaczony horyzont czasowy i aby były osiągalne.

Jednym z najważniejszych celów jest pogłębienie tożsamości. Formowanie i przekazywanie tożsamości jest procesem wielowarstwowym, przebiegającym na wielu płaszczyznach. Kształtowaniu i umacnianiu tożsamości służą wszystkie poniższe cele strategiczne i spójne z nimi cele operacyjne oraz działania. Dlatego pogłębianie wyrazistego poczucia tożsamości mniejszości niemieckiej w Polsce będzie w przyszłości zadaniem w strategii rozwoju we wszystkich aktywnościach, działaniach i organizacjach.

A. Nauczanie i popularyzacja języka

Popularyzujemy używanie języka niemieckiego na co dzień oraz wspieramy powstawanie szkolnych i pozaszkolnych placówek edukacyjnych obejmujących swym zasięgiem cały obszar.

B. Opieka nad dziedzictwem kulturowym i korzystanie z niego

Zachowujemy i korzystamy z niemieckiego dziedzictwa kulturowego, jak również sięgamy do historii, jako do istotnego czynnika podtrzymującego niemiecką tożsamość.

C. Wsparcie organizacji młodzieżowej

Organizacja młodzieżowa stanowi istotną i integralną część mniejszości niemieckiej i jest z nią nierozzerwalnie związana. Wspieramy, utrwalamy i poszerzamy pracę młodzieżową.

D. Wsparcie zaangażowania i zachowania liczby członków

Naszych członków motywujemy do zaangażowania się poprzez przedstawianie atrakcyjnej oferty oraz przez bezpośrednie i indywidualne wsparcie. Popieramy aktywnie zmianę pokoleniową a naszym priorytetem są młodzi liderzy w naszych szeregach.

E. Struktury organizacyjne mniejszości niemieckiej

Tworzymy skuteczne struktury organizacyjne z jasnym podziałem zadań i kompetencji oraz wizją przyszłości mniejszości niemieckiej. Ponadto tworzymy ośrodki kultury lub centra.

F. Ukazanie społeczeństwu nowoczesnego wizerunku mniejszości niemieckiej

Prezentujemy pozytywny i nowoczesny wizerunek mniejszości niemieckiej w przestrzeni publicznej. Wspieramy swoje własne struktury organizacyjne w dziedzinach public relations i marketingu.

G. Osoby opiniotwórcze jako autorytety

Za autorytety uchodzą osoby opiniotwórcze. Wspierają i promują działania mniejszości niemieckiej, opowiadają się za świadomym swej wartości społeczeństwem i tworzą aktywną sieć współpracy.

Zrealizowane cele i pierwsze działania w zakresie poszczególnych celów strategicznych

A. Nauczanie i popularyzacja języka

1. Chcielibyśmy powołać do życia co najmniej 10 placówek edukacyjnych w Polsce (od przedszkola po szkołę średnią) lub w każdym z powiatów z językiem niemieckim jako językiem ojczystym. W tym celu zostanie przygotowana analiza zapotrzebowania obejmująca następujące kwestie merytoryczne o priorytetowym znaczeniu:

- gdzie w Polsce i jak będą mogły zostać założone szkoły (np.: szkoły podstawowe) („białe plamy”);
- rekonesans możliwości przekształcenia szkół podstawowych, w których uczą się języka niemieckiego jako języka mniejszości w szkoły dwujęzyczne;

- tworzenie dwujęzycznych przedszkoli w Polsce północnej (Olsztyn, Gdańsk);
- rozeznanie na miejscu uwarunkowań i możliwości, jak również rozpoznanie zapotrzebowania i zainteresowania pod kątem założenia szkoły.

Termin: 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK wraz z ekspertami zewnętrznymi.

2. Nastąpi powrót do kampanii promujących język niemiecki jako język ojczysty, które zostaną przygotowane od nowa. W ramach tego działania nastąpi:

- przegląd już istniejących kampanii;
- przygotowanie wniosków projektowych na rok 2024

Termin: 2023/2024

Odpowiedzialny_i: Bilingua-łatwiej z niemieckim! / ZNSSK.

3. Sieć dwujęzycznych szkół zostanie rozbudowana.

Termin: od 2022

Odpowiedzialny_i: Edyta Opyd (pełnomocnik ds. oświaty ZNSSK).

4. Jakość oferty zajęć pozaszkolnych będzie poddawana corocznej ewaluacji.

- ZNSSK zobowiązuje podmioty realizujące poszczególne projekty do skontrolowania ich jakości;

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK oraz podmioty przedstawiające ofertę.

5. Powstanie grupa robocza, w skład której wejdą naukowcy (prace na poziomie szkoły wyższej) z Opola, Raciborza i Nysy, której celem będzie: wymiana, wspólne wypracowywanie tematów badań naukowych.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

6. Kontynuowanie tworzenia i rozwijania, jak również wspieranie inicjatyw rodziców i sieci promujących dwujęzyczność.

Termin: 2023

Odpowiedzialny_i: Bilingua-łatwiej z niemieckim! / ZNSSK.

7. W Opolu utworzone zostanie dwujęzyczne liceum.

- rozmowy z biskupem ordynariuszem opolskim (Wydział Teologiczny UO będzie podstawą liceum)

Termin: od 2024

Odpowiedzialny_i: ZNSSK wraz z ekspertami zewnętrznymi.

B. Opieka nad dziedzictwem kulturowym i wykorzystywanie jego potencjału

1. Kontynuowanie projektów dotyczących miejsc związanych z niemieckim dziedzictwem kulturowym, ważnych dla podtrzymania tożsamości:

- aktualizacja projektu „zapomniane dziedzictwo” (DWPN) i poszerzenie współpracy z istniejącymi organizacjami i strukturami na terenie całej Polski.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej.

2. Korzystając z możliwości prowadzenia zajęć pozaszkolnych oraz z oferty edukacyjnej takich instytucji, jak Centrum Dokumentacyjno-Wystawiennicze Niemców w Polsce, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa w Łubowicach, Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej wzmocni się tożsamość. Dodatkowo będą jeszcze wspierane działania o charakterze religijnym w parafiach i gminach.

- kontynuacja prowadzenia strony www.supereule.pl i jej promocja;
- Centrum Dokumentacyjno-Wystawiennicze Niemców w Polsce, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa, Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej przygotowują wspólnie ofertę projektów umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej.

Termin: 2024

Odpowiedzialny_i: ZNSSK wraz z partnerami kooperującymi.

3. Centrum Dokumentacyjno-Wystawiennicze Niemców w Polsce (DAZ) zostanie udostępnione szerszemu gronu zainteresowanych osób.

- organizacje mniejszości niemieckiej będą organizować więcej wycieczek do DAZ;
- powstaną nowe inicjatywy dot. konferencji popularnonaukowych, np. *Historia Niemców w Polsce*

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: DAZ.

4. Kontynuowane będą prace mające na celu zabezpieczenie ruin pałacu rodziny von Eichendorff w Łubowicach.

- w tym celu Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorff złoży w 2022 r. wniosek do Fundacji Kultury Wypędzonych (Kulturstiftung der Vertriebenen) w mieście partnerskim Górnośląskiej Fundacji Kultury i Spotkań im. Eichendorff'a (OEKBZ)

Termin: od 2022

Odpowiedzialny_i: OEKBZ.

5. Dla dorastającego nowego pokolenia mniejszości niemieckiej założona zostanie Europejska Akademia Sztuki im. Eichendorffa (Europäischen Kunstakademie „Eichendorff“)

- wniosek składa OEKBZ i/lub ZNSSK na lata 2024/2025;
- przygotowany zostanie program (koncepcja) funkcjonalno-użytkowej z uwzględnieniem zobowiązań finansowych wynikających z inwestycji;
- Rada naukowa na miejscu zostanie włączona w prace projektowe i realizację.

Termin: 2024/2025

Odpowiedzialny_i: OEKBZ

C. Wsparcie organizacji młodzieżowej

1. Na terenie każdej gminy, w której władzę sprawują samorządowcy ze struktur mniejszości niemieckiej powstanie „Jugendpunkt - Niemiecki Klub Młodzieżowy” (Klub Młodzieżowy / Jugendclub):

- DWPN i ZMMN przygotowują przy współpracy z kołami terenowymi DFK listę gmin, na terenie których działa aktywnie młodzież mniejszości niemieckiej,
- z wybranymi gminami będą prowadzone rozmowy nt. możliwości założenia Niemieckich Klubów Młodzieżowych (Jugendpunkt);
- pierwsze Niemieckie Kluby Młodzieżowe powstaną na przełomie 2023/2024 r..

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: ZMMN przy współpracy z kooperantami.

2. Na bazie Niemieckich Klubów Młodzieżowych co roku powstaną przynajmniej trzy grupy terenowe ZMMN.

- ZMMN prowadzić będzie szeroko zakrojone działania promocyjne dotyczące swojej działalności przy wsparciu kół DFK.

Termin: od 2023/2024

Odpowiedzialny_i: ZMMN.

3. Począwszy od najbliższych terminowych wyborów będzie wybierany / mianowany do każdego zarządu DFK pełnomocnik / pełnomocniczka ds. młodzieży:

- ZMMN opracuje projekt dokumentu, zawierający oczekiwania w stosunku do pełnomocników / pełnomocniczek ds. młodzieży (np. stała wymiana informacji pomiędzy BJDM a pełnomocnikiem / pełnomocniczką ds. młodzieży przy kole DFK),
- ZNSSK zwróci się do wszystkich organizacji z prośbą o powołanie / wyłonienie pełnomocników ds. młodzieży.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: koła DFK wspierane przez ZMMN i ZNSSK.

4. Działania w ramach projektu „Ożywienie domów spotkań” są możliwe do zrealizowania również w stosunku do grup terenowych ZMMN i będą odpowiednio wspierane finansowo:

- ZNSSK zwróci się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Federalnej Niemiec i będzie prowadził stosowne rozmowy w zakresie wdrożenia tego działania.

Termin: 2024

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

5. W formie spotkań online i w ramach sieci przynajmniej raz na dwa miesiące będą organizowane spotkania młodzieżowe na szczycie z udziałem organizacji mających w swym programie pracę z młodzieżą.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: pełnomocnik / pełnomocniczka ds. młodzieży.

6. ZMMN opracuje z partnerami ofertę dla młodych osób (wiek 18-35):

- ZMMN przeanalizuje istniejącą ofertę i poszerzy ją o nowe propozycje;

Termin: 2023

Odpowiedzialny_i: ZMMN.

7. Biuro ZMMN otrzyma wsparcie, zostanie sprofesjonalizowane i otrzyma większą pulę środków finansowych, aby móc pozyskać wykwalifikowane osoby (np.: menager projektów, specjalista ds. rozliczeń, doradcy, etc.):

- ZMMN będzie prowadzić w tym zakresie rozmowy z ZNSSK;

Termin: 2023

Odpowiedzialny_i: ZMMN z ZNSSK.

D: Wsparcie zaangażowania i zachowania liczby członków

1. Corocznie przyznajemy stypendia uczniom, studentom i młodym naukowcom.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: Fundacja Rozwoju Śląsku.

2. Stworzymy program mentoringu, w ramach którego będą wspierani i promowani będą młodzi liderzy:

- opracowanie formatu wraz z konkretyzacją celów, potencjalnymi mentorami i mentorkami

Termin: 2024.

3. Sieciowanie osób zainteresowanych konkretnym tematem w ramach szeroko rozumianych *tematów mniejszościowych* (np.: grupa wędrowną), wsparciem tego działania będą tzw. giełdy pomysłów:

- ZNSSK przygotuje podstronę internetową z giełdą pomysłów.

Termin: 2025

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

4. Koła terenowe, osoby lub instytucje będą co roku uhonorowane za swoje zaangażowanie na rzecz mniejszości niemieckiej i za pielęgnowanie niemieckiego dziedzictwa kulturalnego w Polsce.

E. Struktury organizacyjne mniejszości niemieckiej

1. Regularnie będą organizowane spotkania informacyjne i tematyczne dla organizacji mniejszości niemieckiej (online, co 2 miesiące), poświęcone np. takim tematom, jak kultura (co pół roku przez ZNSSK).

- spotkanie koordynacyjne na północy (ZNSSK + DWPN);
- dwa razy do roku sporządzanie kalendarza imprez kulturalnych i rozsyłanie go do organizacji mniejszości niemieckiej;
- na każdy rok przygotowywany będzie temat wiodący;
- pod koniec roku będzie przygotowywany harmonogram spotkań.

Termin: od 2022

Odpowiedzialny_i: ZNSSK wraz z organizacjami mniejszości niemieckiej.

2. Opracowany zostanie schemat organizacyjny mniejszości niemieckiej w Polsce.

- po sporządzeniu schematu organizacyjnego przez ZNSSK organizacje dokonają podsumowania i uzupełnienia (faktyczna praca, cel, partnerzy) i zostanie on udostępniony ZNSSK;

Termin: 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

3. Do 2026 r. powstaną cztery jednostki koordynacyjne / Centra Kultury Mniejszości Niemieckiej.

- analiza potencjału obecnych struktur oraz opracowanie zaleceń dla powstających centrów;

Termin: 2026

Odpowiedzialny_i: ZNSSK wraz z odpowiednimi organizacjami mniejszości niemieckiej.

4. Zintensyfikowane zostanie zaangażowanie w gremiach politycznych. Do realizacji tych celów zostaną wykorzystane własne organizacje, na przykład Izba Gospodarcza Śląsk:

- analiza potencjału działalności samorządowej i politycznej mniejszości niemieckiej wraz z opracowaniem zaleceń pod kątem działalności politycznej w przyszłości we współpracy z biurami poselskimi, istniejącymi organizacjami i klubami samorządowymi;

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

F. Ukazanie społeczeństwu nowoczesnego wizerunku mniejszości niemieckiej

1. Do końca 2023 r. powstanie strategia komunikacji marketingowej mniejszości niemieckiej. Zostanie ona wdrożona od 2024 r.

- strategia komunikacji marketingowej powstanie w oparciu o strategię rozwoju i zostanie opracowana w grupie roboczej.

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

2. Powstanie dział PR organizacji mniejszości niemieckiej, który będzie wspierał wszystkie koła DFK i struktury mniejszości niemieckiej; uwzględniony zostanie temat sztabu kryzysowego;

Okres: 2023

Odpowiedzialny_i: ZNSSK.

3. Media mniejszości niemieckiej odnotowują coroczny wzrost liczby odbiorców (z wyjątkiem mediów drukowanych) na poziomie 5%:

- ustalona zostanie aktualna liczba odbiorców (2022);
- prowadzona będzie coroczna ewaluacja aktualnych odbiorców;
- przeprowadzona zostanie analiza rynku mediów mniejszości niemieckiej (adresy, itp.);
- media (przede wszystkim małe i lokalne media) będą wspierane przez dział PR;
- redakcje mediów mniejszości niemieckiej będą spotykać się regularnie począwszy od 2023 (raz lub dwa razy w roku).

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: Media ZNSSK.

4. Do 2024 r. powstanie niezależna redakcja online „Wochenblatt.pl”:

- stworzenie przeglądu istniejących mediów ZNSSK i ich zasobów;
- analiza możliwości dodatkowego finansowania pod kątem pozyskania nowych współpracowników;

Termin: 2024

Odpowiedzialny_i: Wochenblatt.pl.

5. Oferta wspólnej stacji radiowej zostanie rozbudowana:

- w ramach strategii komunikacji marketingowej mniejszości niemieckiej zostanie wykonane studium wykonalności wraz z sprawdzeniem możliwości.

G. Osoby opiniotwórcze jako autorytety

1. W celu intensyfikacji współpracy organizowane będą cyklicznie spotkania tematyczne z osobami reprezentującymi organizacje regionalne:

- organizacje regionalne stworzą grupy eksperckie, które będą doradzać organizacjom

Termin: brak.

2. Powstanie baza danych, w której znaleźć będzie można kontakt do ekspertów w poszczególnych dziedzinach, osobistości ze świata polityki, nauki, etc..

- analiza środowiska i nawiązanie kontaktu z ekspertami z otoczenia mniejszości niemieckiej

Termin: od 2023

Odpowiedzialny_i: Lernraum.pl przy wsparciu organizacji.

3. Do projektów będą włączane opiniotwórcze autorytety, naukowcy i eksperci:

- cykl spotkań pn. *Młodzież spotyka się z autorytetami*;
- wsparcie Konsulatów RFN w budowaniu sieci kontaktów.

Termin: od 2023.

Niniejszy dokument stanowi podsumowanie warsztatów. W strategii rozwoju mogą być dokonywanie zmiany / uzupełnienia. Wskazana jest realizacja kolejnych projektów dot. strategii mniejszości niemieckiej, jak również pozyskanie opinii innych osób, nie tylko reprezentujących środowisko mniejszości niemieckiej.

„Gesangscamp“ – ein innovatives Musikprojekt für Jugendliche der deutschen Minderheit.

„Gesangscamp“ – innowacyjny projekt muzyczny dla młodzieży mniejszości niemieckiej

Eröffnung des Dokumentations- und Ausstellungszentrums der Deutschen in Polen.

Otwarcie Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce.

Besuch von Dietmar Nietan - Mitglied des Deutschen Bundestages

Wizyta Dietmara Nietana - Członka Niemieckiego Bundestagu

Projekt LernRAUM.pl – Weihnachtsworkshops
ProjektLernRAUM.pl – Warsztaty Bożonarodzeniowe

19. Deutsche Kulturtag im Oppelner Schlesien

19. Dni Kultury Niemieckiej na Śląsku Opolskim

Wissenschaftliche Tagung „Nationale und ethnische Minderheiten in Polen, deutsche Minderheiten in Europa“

Konferencja naukowa pt. „Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, mniejszości niemieckie w Europie“

Jugendkonferenz in Kreisau
Konferencja Młodzieżowa w Krzyżowej

City Bund der Jugend der Deutschen Minderheit in Polen

Wyjazd Studyjny do Berlina Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP

Deutsche Spuren Suche in Oppeln
Gra terenowa „Śladami niemieckimi w Opolu”

4. Eine eigenständige Online-Reaktion des Wochenblattes entsteht bis 2024.
 - Überblick über die vorhandenen VdG-Medien und ihre Ressourcen verschaffen
 - Analyse über weitere Finanzierungsmöglichkeiten für neue Mitarbeiter
- Zeit: 2024
V: Wochenblatt
5. Das Angebot eines gemeinsamen Radiosenders wird ausgebaut.
 - im Rahmen der Marketing- und Kommunikationsstrategie wird ein Konzept zur Umsetzung mit Prüfung der Möglichkeiten erarbeitet

G: Meinungsbildende Personen als Vorbilder

1. Zur Vernetzung werden regelmäßige, thematische Treffen für Persönlichkeiten in den Regionalorganisationen etabliert.
- die Regionalorganisationen bilden Expertengruppen, die die Organisationen beraten

2. Es wird eine Datenbank mit Kontakten zu Experten und Persönlichkeiten erstellt.
 - Recherche und Kontaktaufnahme zu den Experten aus dem Umfeld der DMI
- Zeit: ab 2023
V: Lernraum.pl mit der Unterstützung der Organisationen

3. Meinungsbildende Vorbilder, Persönlichkeiten und Experten werden in Projekte eingebunden.
 - z.B. Jugend trifft Persönlichkeiten
 - Kontakte der Konsulate nutzen
- Zeit: ab 2023

Dieses Dokument fasst die Ergebnisse, die während der Workshops ausgearbeitet wurden, zusammen. Es können Änderungen/Ergänzungen in der Entwicklungsstrategie vorgenommen werden. Andere Projektideen sind erwünscht und Meinungen Anderer, nicht nur aus dem Kreis der DMI, sind gern gesehen.

4. Das Engagement in politischen Gremien wird verstärkt. Dabei werden die eigenen Organisationen, z.B. Wirtschaftskammer Schlesien, bei der Verwirklichung der Ziele der DMI genutzt.
- Potentialanalyse der kommunalpolitischen und politischen Aktivitäten der DMI mit Erarbeitung von Empfehlungen für die politischen Zukunftssarbeit in Zusammenarbeit mit den Abgeordnetenbüros, bestehenden Organisationen und Selbstverwaltungsklubs
- V: VdG

F. Vermittlung eines modernen Bildes der Deutschen Minderheit in der Öffentlichkeit

1. Bis Ende 2023 entsteht eine Marketing- und Kommunikationsstrategie der DMI. Diese wird dann ab 2024 umgesetzt.
- Marketing- und Kommunikationsstrategie entsteht auf Basis der Entwicklungsstrategie und wird in einer Arbeitsgruppe entwickelt
- Zeit: ab 2023
V: VdG

2. Es entsteht eine PR-Abteilung der Organisationen der DMI, welche alle DFK und Strukturen der DMI unterstützt.
- das Thema Krisenstab findet dabei Berücksichtigung
- Zeit: 2023
V: VdG

3. Bei Medien der DMI (ohne Print) steigen die Empfängerzahlen jährlich um 5 Prozent.
- derzeitige Empfängerzahl feststellen (2022)
 - jährlich die aktuelle Empfängerzahl evaluieren
 - Analyse des DMI-Medienmarktes (Adressen ...)
 - Medien (vor allem kleine und lokale Medien) werden von der PR-Abteilung unterstützt
 - die Redaktionen der Medien der DMI treffen sich ab 2023 regelmäßig (1-2x jährlich)
- Zeit: ab 2023
V: VdG-Medien

4. Ortsgruppen, Personen oder Institutionen werden jährlich für ihr Engagement zugunsten der Deutschen Minderheit und der Pflege des deutschen Kulturerbes in Polen gewürdigt.

E: Organisationsstrukturen der Deutschen Minderheit

1. Für Organisationen der DMI (online, alle 2 Monate) werden regelmäßige Informationstreffen und thematische Treffen, z.B. zum Thema Kultur (jede Jahreshälfte durch VdG) durchgeführt.
- Koordinationstreffen im Norden (VdG+ HDPZ)
 - Kalender der Veranstaltungen zusammenstellen zweimal im Jahr an die DMI-Organisationen versenden
 - Leitmotiv für jedes Jahr entwickeln
 - Harmonogramm der Treffen am Ende des Jahres zusammengestellt
- Zeit: ab 2022
- V: VdG mit den DMI-Organisationen

2. Das Organigramm der Deutschen Minderheit in Polen wird erarbeitet.
- nach Fertigstellung des Organigramms durch den VdG sollen die Organisationen eine Zusammenfassung erstellen (tatsächliche Arbeit, Zweck, Ansprechpartner) und dem VdG zur Verfügung stellen
- Zeit: 2023
- V: VdG

3. Bis 2026 entstehen vier Koordinationsstellen / Kulturzentren der Deutschen Minderheit.
- Potentialanalyse der derzeitigen Struktur und Erarbeitung von Empfehlungen für die Errichtung der Zentren
- Zeit: 2026
- V: VdG + entsprechende Organisationen der DMI

- VdG wendet sich an das Bundesministerium des Inneren und führt diesbezüglich Gespräche zur Umsetzung

Zeit: 2024

V: VdG

5. Es finden mindestens aller zwei Monate Jugendgipfeltreffen für Organisationen, die Jugendarbeit anbieten, als Onlineaustausch- und vernetzungsformat statt.

Zeit: ab 2023

V: Jugendbeauftragte

6. Der BJDm entwickelt mit Kooperationspartnern ein Angebot für junge Erwachsene (18-35 Jahre).

- BJDm analysiert das bestehende Angebot und ergänzt um neue Vorschläge

Zeit: 2023

V: BJDm

7. Das BJDm-Büro wird gestärkt, professionalisiert und stärker finanziell unterstützt, um notwendige personelle Ressourcen (z.B. Projektmanager, Abrechnungsreferent, Berater, Coach) etablieren zu können.

- BJDm spricht dazu mit VdG

Zeit: 2023

V: BJDm mit VdG

D: Förderung des Engagements und Erhaltung der Mitgliederanzahl

1. Wir vergeben jährlich Stipendien für Schüler, Studenten und junge Wissenschaftler.

Zeit: ab 2023

V: Stiftung für die Entwicklung Schlesien

2. Wir etablieren ein Mentoringprogramm, bei dem junge Nachwuchsführungskräfte unterstützt werden.

- Entwicklung eines Formates mit konkreten Zielstellungen, potentiellen Mentoren und Mentees

Zeit: 2024

C. Stärkung der Jugendorganisation

V: OEKBZ

Zeit: 2024/2025

- Antragstellung durch OEKBZ und/oder VdG für 2024/2025
- Erarbeitung eines Nutzungs- und Betreibungskonzeptes mit Berücksichtigung der finanziellen Folgekosten
- der wissenschaftliche Beirat vor Ort wird in die Planung und Umsetzung mit einbezogen

1. In jeder Gemeinde (von den Selbstverwaltungen finanziert) gibt es einen Jugendpunkt (Jugendclub).

- die HDPZ und BJDm erstellen in Zusammenarbeit mit den DFK's eine Liste von Gemeinden, in denen Jugendliche der DMI aktiv sind
- mit den ausgewählten Gemeinden werden Gespräche über die Gründung der Jugendpunkte geführt
- die ersten Jugendpunkte entstehen in 2023/2024

Zeit: ab 2023

V: BJDm in Zusammenarbeit mit Kooperationspartnern

2. Jedes Jahr entwickeln sich aus den Jugendpunkten mindestens drei BJDm-Ortsgruppen.

- BJDm wirbt mit Unterstützung der DFK intensiv für seine Tätigkeit

Zeit: ab 2023/2024

V: BJDm

3. Ab den nächsten regulären Wahlen wird in jedem DFK-Vorstand eine Jugendbeauftragte/r benannt bzw. gewählt.

- BJDm erarbeitet eine Vorlage bezüglich Erwartungen an die Rolle und Funktion des Jugendbeauftragten (z.B. konsequenter Austausch von Informationen zwischen BJDm-Jugendbeauftragten-DFK)
- VdG wendet sich an alle Organisationen mit der Bitte, Jugendbeauftragte zu benennen

Zeit: ab 2023

V: DFK's mit Unterstützung BJDm und VdG

4. Die Begegnungsstättenarbeit ist auch für BJDm-Ortsgruppen möglich und wird entsprechend finanziell unterstützt.

B. Pflege und Nutzung des Kulturerbes

1. Die Projektarbeit auf der Basis der wichtigen und identitätstragenden Orte des deutschen Kulturerbes wird verstetigt.
- das Projekt „vergessenes Erbe“ (HDPZ) wird aktualisiert und polenweit in Zusammenarbeit mit bestehenden Strukturen und Organisationen erweitert

Zeit: ab 2023

V: HDPZ

2. Durch die Nutzung der Unterrichtsmöglichkeiten und Angebote der Institutionen, wie des Dokumentationszentrums (DAZ), des Eichendorffzentrums, des Forschungszentrums DMI wird die Identität gestärkt. Außerdem werden religiöse Aktivitäten in den Gemeinden gefördert.
- die Seite www.supereule.pl wird fortgeführt und stärker beworben
- Institutionen, wie das Dokumentationszentrum (DAZ), das OEKKBZ, das Forschungszentrum DMI stellen ein Angebot für Identitätsstiftende Projekte zusammen

Zeit: 2024

V: VdG mit Kooperationspartner

3. Das Dokumentationszentrum (DAZ) wird für mehr interessierte Menschen zugänglich gemacht.
- die Organisationen der DMI unternehmen Exkursionsreisen in das DAZ es werden verschiedene Konferenzen, z.B. Geschichte der Deutschen in Polen initiiert

Zeit: ab 2023

V: DAZ

4. Die Ruine des Eichendorffschlosses wird weiterhin gesichert.
- dafür stellt das Eichendorffzentrum 2022 einen Antrag bei der Kulturstiftung der Vertiefungen in der Partnerstadt der Stiftung Ober-schlesisches Eichendorff-Kultur- und Begegnungszentrum (OEKKBZ)

Zeit: ab 2022

V: OEKKBZ

5. Für den Nachwuchs der DMI wird eine Europäische Kunstakademie „Eichendorff“ gegründet.

2. Es erfolgt eine Wiederbelebung und Neuentwicklung von Kampagnen zum Thema Deutsch als Muttersprache.
 - Sichtung von bereits vorhandenen Kampagnen
 - Erstellung von Projektanträgen für 2024
 Zeit: 2023/2024
 V: Bilingua / VDG
3. Das Netzwerk der zweisprachigen Schulen wird erweitert und ausgebaut.
 Zeit: ab 2022
 V: Edyta Opyd (Bildungsbeauftragte des VdG)
4. Die Qualität der außerschulischen Angebote wird jährlich evaluiert.
 - VdG verpflichtet die Träger der einzelnen Projekte Qualitätsprüfungen durchzuführen
 Zeit: ab 2023
 V: VdG und Träger der Angebote
5. Es wird eine Arbeitsgruppe von Wissenschaftlern (Arbeit auf dem Hochschuliniveau) aus Oppeln, Ratibor und Neißة mit der Zielsetzung: Austausch, gemeinsame Themenfindung für Forschungsinteressen gebildet.
 Zeit: ab 2023
 V: VDG
6. Der Auf- und Ausbau sowie die Unterstützung von Familieninitiativen sowie Netzwerken zur Förderung der Zweisprachigkeit werden vorangetrieben.
 Zeit: 2023
 V: Bilingua / VGD
7. In Oppeln wird ein zweisprachiges Lyzeum gegründet.
 - Gespräche mit Bischof aus Oppeln (Theologie als Basis für das Lyzeum)
 Zeit: ab 2024
 V: VdG mit externen Experten

Generationenwechsel und insbesondere junge Führungskräfte in unserer Gemeinschaft.

E: Organisationsstrukturen der Deutschen Minderheit

Wir etablieren effektive Organisationsstrukturen mit klarer Aufgaben- und Rollenverteilung und die Zukunft der Deutschen Minderheit. Darüber hinaus bauen wir Kulturzentren bzw. Zentralstellen auf.

F. Vermittlung eines modernen Bildes der Deutschen Minderheit in der Öffentlichkeit

Wir vermitteln ein positives, modernes Bild der Deutschen Minderheit in der Öffentlichkeit. Wir stärken unsere eigenen Organisationsstrukturen im Bereich Öffentlichkeitsarbeit und Marketing.

G: Meinungsbildende Personen als Vorbilder

Meinungsbildende Personen sind Vorbilder. Sie unterstützen und fördern die Aktivitäten der Deutschen Minderheit, setzen sich für eine selbstbestimmte Gesellschaft ein und bilden ein aktives Netzwerk.

Umsetzungsziele und erste Maßnahmen für die jeweiligen strategischen Ziele

A. Sprachförderung

1. Wir möchten mindestens 10 Bildungseinrichtungen (von Kita bis Abitur) mit Deutsch als Muttersprache in Polen bzw. in jedem Landkreis etablieren. Dafür wird Bedarfsanalyse mit folgenden inhaltlichen Schwerpunkten erarbeitet:

- wo und wie können schulische Einrichtungen (z.B. Grundschulen) in Polen errichtet werden („weiße Flecken“)
- Recherche bzgl. der Möglichkeiten der Umwandlung von Grundschulen mit Deutsch als Muttersprache in bilinguale Schulen
- Etablierung von zweisprachigen Kindergärten in Nordpolen (Allenstein, Danzig)

- Erörterung von Rahmenbedingungen und Möglichkeiten, vom Bedarf und Interesse vor Ort, eine Schule zu gründen

Zeit: 2023

V: VdG mit externen Experten

einer toleranten, vielfältigen Gesellschaft und haben eine mitwirkende Rolle, deren Rechte anerkannt und gelebt werden.

Strategische Ziele (Mission) zur Erreichung der Vision

Die Mission regelt, was zu tun ist, um das Zielbild – die Vision – zu erreichen. Zu diesem Zweck formuliert die Mission Leitsätze bzw. strategische Ziele. Diese haben die Aufgabe, die Organisationen der deutschen Minderheit, ihre Mitarbeiter und die Mitglieder auf den Weg zu leiten, in eine einheitliche Richtung zu bewegen und sicherzustellen, dass das Zielbild erreicht werden kann. Es ist zu bemerken, dass die Träger der Strategie für das Erreichen des Strategiezieles verantwortlich sind. Somit ist es wichtig, dass das Ziel zumutbar, realistisch, terminiert und erreichbar ist.

Eines der wichtigsten Ziele ist die Stärkung der Identität. Die Herausbildung und Übertragung von Identität ist ein vielschichtiger Prozess, der auf vielen Ebenen stattfindet. Aus unserer Sicht dienen die nachfolgenden strategischen Ziele und die damit einhergehenden Umsetzungsziele sowie Maßnahmen alle zur Herausbildung und Stärkung der Identität. Deshalb ist das klare Identitätsbewusstsein der Deutschen Minderheit in Polen zukünftig eine Querschnittsaufgabe in der Entwicklungsstrategie bei allen Aktivitäten, Maßnahmen und Organisationen.

A. Sprachförderung

Wir fördern die deutsche Sprache im Alltag und die Etablierung von flächendeckenden schulischen und außerschulischen Bildungseinrichtungen.

B. Pflege und Nutzung des Kulturerbes

Wir pflegen und nutzen das deutsche Kulturerbe und die Geschichte als wichtigen Träger der deutschen Identität.

C. Stärkung der Jugendorganisation

Die Jugendorganisation ist ein wichtiger und fester Bestandteil der Deutschen Minderheit. Wir stärken, verfestigen und erweitern die Jugendarbeit.

D: Förderung des Engagements und Erhaltung der Mitgliederanzahl

Durch attraktive Angebote und direkte, individuelle Unterstützung motivieren wir unsere Mitglieder zum Engagement. Wir fördern aktiv den

sollte durch andere Formulierungen ersetzt werden. Meinungsbildende Personen unterstützen und fördern die Vernetzung, ihr Potential kann genutzt werden.

11. Problemkomplex: präsenzte Wahrnehmung in der Öffentlichkeit

Für eine größere Anerkennung der DMI ist die Öffentlichkeitsarbeit zu verbessern >> insbesondere, z.B. mit starken Medien (Radio, TV ...). Das positive Bild der DMI in der polenweiten Öffentlichkeit kann dadurch ausgebaut und verbessert werden.

12. Problemkomplex: zu wenige zweisprachige Bildungseinrichtungen und deutsche Schulen

In Polen gibt es zu wenige zweisprachige Kindergärten und Schulen bis zum Abitur bzw. richtige, deutsche Schulen. Dadurch ist kein kontinuierlicher und flächendeckender Zugang zur Bildung vorhanden. Es fehlen Minoritätensprachschulen von Kita bis zum Studium (es gibt nur vereinzelt Vereinsschulen). Gute Sprachkenntnisse und attraktives Deutsch können nur in entsprechenden Schulen gefördert werden. Wir benötigen ein flächendeckendes Angebot an zweisprachigen Schulen, die untereinander gut vernetzt sind.

Wir möchten mindestens 10 Bildungseinrichtungen (von Kita bis Abitur) mit Deutsch als Muttersprache in Polen bzw. in jedem Landkreis etablieren. Ebenso muss die Zusammenarbeit mit Hochschulen und Wissenschaftler*innen intensiviert werden. Die Förderung von Schulen in Trägerschaft der DMI erfolgt erst, wenn sie aufgebaut sind. Die Unterstützung für den Prozess ist aber notwendig und einzufordern.

VISION FÜR 2023-2027

Die Vision ist das Leitmotiv der Strategie – ein Bild der deutschen Minorität in Polen, das durch die Umsetzung der Entwicklungsstrategie verwirklicht werden soll. Gemeinsam haben wir uns auf folgende Vision für 2023-2027 geeinigt:

Die Deutsche Minorität in Polen ist eine selbstbewusste, zukunftsorientierte und offene Gemeinschaft, die ihre Identität, Kultur und Sprache mit aktiven Menschen aller gesellschaftlichen Gruppen lebt. Wir sind Teil

ist der Generationenwechsel aktiv zu unterstützen. Dazu gehören insbesondere die Weiterbildung von Führungskräften und direkte, individuelle Unterstützung der DFK.

7. Problemkomplex: wenig effektive Organisationsstrukturen der DMI

In der DMI gibt es zu wenige Führungskräfte und Menschen, die Ideen haben und Verantwortung übernehmen. Daher braucht die DMI neue Organisationsstrukturen mit klarer Aufgaben- und Rollenverteilung, die anziehende Projekte umsetzt, um dadurch neue Mitglieder gewinnen zu können.

Junge Erwachsene und Menschen der mittleren Generation müssen mehr aktiviert und in die Tätigkeit eingebunden werden. Die Zukunft der DMI ist zu sichern, deshalb müssen Institutionen aufgebaut und entwickelt werden (DFK müssen mehr übernehmen).

Darüber hinaus möchten wir Kulturzentren oder Zentralstellen der Deutschen Minderheit in Polen aufbauen sowie verstetigen.

8. Problemkomplex: fehlende Unterstützung der Deutschen Minderheit seitens des polnischen Staates

Es fehlt an Unterstützung und Anerkennung der Minderheitenkultur und Sprachen von seitens des polnischen Staates. Wir fühlen uns als Geisel der polnischen Politik und die ihre antideutsche Stimmung in der polnischen Politik schränkt uns erheblich ein.

9. Problemkomplex: verstärkte Förderung der Jugendarbeit

Ein wichtiges Thema ist die verstärkte Förderung der Jugendarbeit. Diese ist auszuweiten und attraktiver zu gestalten, damit Jugendliche mehr einbezogen werden.

Der Bund der Jugend der Deutschen Minderheit in Polen (BJDM) muss gestärkt werden. Die Deutschen Freundschaftsreise (DFK) sollten den BJDM als Chance sehen, Jugendliche für sich zu gewinnen. Die Jugendinitiativen müssen mehr zur Stärkung der Struktur genutzt werden.

10. Problemkomplex: Fehlende Eliten und Vorbilder

Es wurde festgestellt, dass es zu wenige Menschen gibt, die die Aufgaben und Funktionen übernehmen. Eine selbstbewusste Gesellschaft braucht Vorbilder und Eliten als „Leuchtturmprojekte“ bzw. intellektuelle Schichten und engagierte Vorbilder. Dabei ist der Begriff „Elite“ zu diskutieren und

Die deutsche Sprache muss erlernt und im Alltag angewendet werden. Die Menschen müssen sich mehr trauen, im Alltag und überall Deutsch zu sprechen. Außerdem muss die Mehrheitsgesellschaft für die deutsche Sprache und Kultur gewonnen werden.

2. Problemkomplex: Deutsches Kulturerbe und regionale Geschichte

Für die DMI ist es wichtig, dass ein Wissen über das deutsche Kulturerbe und die Geschichte vorhanden ist und eine aktive Auseinandersetzung mit der regionalen Geschichte stattfindet. Um die Bekanntheit zu stärken, ist es erforderlich die kulturellen Aktivitäten zu intensivieren und auszubauen. Damit wird das Identitätsgefühl gestärkt und es wird dazu beigetragen, dass wir uns als Deutsche im Land Polen wohlfühlen. Aus unserer Sicht muss das Haus der Deutschen Polnischen Zusammenarbeit (HDPZ), aber auch das Forschungszentrum der Deutschen weiterhin geschichtlich arbeiten und die Ausstellungen vorbereiten.

3. Problemkomplex: Gemeinschaftsgefühl und Zusammenhalt

Das Zugehörigkeitsgefühl zur Deutschen Minderheit sinkt und es fehlt zunehmend das Gemeinschaftsgefühl und der Zusammenhalt zwischen den Menschen und den Organisationen.

4. Problemkomplex: Religiöse Erwachsenenbildung

Ein weiteres Problem ist die fehlende religiöse Erwachsenenbildung auf Deutsch.

5. Problemkomplex: Zu wenige Mitglieder sind aktiv in den Strukturen der DMI

Insgesamt schwindet die Mitgliederzahl und die Menschen mit deutscher Abstammung finden die DFK uninteressant. Immer mehr DFK's schließen und die Mitglieder müssen stetig zum Engagement motiviert werden.

6. Problemkomplex: Klares Identitätsbewusstsein in der DMI und Generationenwechsel

Weiterhin wird festgestellt, dass ein klares Identitätsbewusstsein und ein gewisser Stolz auf die Volkszugehörigkeit abnehmen. Durch zu wenig aktive Mitglieder ist ein notwendiger Generationenwechsel in den Strukturen erforderlich (DMI hat Eliten-Wahlen) und zu fokussieren. Die DMI muss attraktiv sein, z.B. eine Präsenz in den Medien und gute Projekte für alle Altersgruppen sowie starke Strukturen anbieten. Deshalb

Folgende Leitfragen dienen für die Formulierung der Vision zur Orientierung:

- Wo stehen wir in fünf Jahren, wie sieht die Welt dann aus?
- Was wollen wir irgendwann mal erreichen?
- Woran merken wir, dass sich unsere Vision erfüllt hat?

Folgende Leitfragen dienen für die Formulierung der Mission zur Orientierung:

- Worin besteht unser ganz besonderer Nutzen?
- Wie können wir den Zweck beschreiben und Orientierung bieten?
- Was wollen wir ganz konkret ab morgen tun, um unsere Vision Realität werden zu lassen?
- Für wen wollen wir tun, was wir tun?
- Was ist der Nutzen, der Mehrwert unseres Handelns?
- Mit welchen Mitteln bzw. mit welchem Ansatz erreichen wir unsere Vision?
- Welche Ziele aus der „alten Entwicklungsstrategie 2016-2021“ haben weiterhin Bestand und welche „neuen“ Ziele brauchen wir?

Insgesamt wurden sieben strategische Ziele – erst in Kleingruppen und später gemeinsam in einer Gruppe – erarbeitet und konkretisiert.

Im Anschluss haben die Teilnehmer*innen erste Umsetzungsziele und Maßnahmen mit Verantwortlichkeiten festgelegt. Ebenso wurden Zeiträume genannt, bis wann diese Meilensteine erfolgreich umgesetzt werden sollten.

ERGEBNISSE

Welche Probleme / Herausforderungen möchten Sie bis 2027 bearbeiten?

1. Problemkomplex: Weiterbestehen der deutschen Muttersprache ist bedroht

Der Sprachkenntnis ist eins der wichtigsten Identitätsstragenden Merkmale beizumessen die Sprache ist sowohl ein wichtiger Träger der Identität und ein Mittel zur Erzeugung von Selbstbewusstsein der DMI. Viele Mitglieder haben schlechte oder keine Deutschkenntnisse. Insgesamt ist die deutsche Sprache zu wenig bekannt bzw. es fehlt die Zweisprachigkeit. Leider sprechen auch Führungskräfte bei vielen Organisationen der DMI kein bzw. wenig Deutsch.

Dokumentation Workshop: Erarbeitung einer Entwicklungsstrategie der deutschen Minderheit in Polen für die Jahre 2023-2027

16.-18.09.2022

VORGEHEN

Die Entwicklungsstrategie der deutschen Minderheit in Polen für die Jahre 2016-2021 wurde 2016 vom Verband der sozial-kulturellen Gesellschaften (VdG) und seinen Mitgliedern erarbeitet. Der VdG hat sich vorgenommen, diese Entwicklungsstrategie der deutschen Minderheit für die Jahre 2022-2027 gemeinsam mit den Mitgliedern fortzuschreiben und entsprechend zu überarbeiten.

Als Grundlage für diesen Prozess, welcher im Jahr 2022 stattfand, diente im ersten Schritt eine systematische Analyse und Bewertung der bisherigen Entwicklungsstrategie, ihren Maßnahmen und Prozessen insbesondere in Hinblick auf die Erreichung der operativen Ziele sowie der Wirksamkeit der vorgenommenen Aktivitäten.

Diese Evaluation der bisherigen Entwicklungsstrategie der deutschen Minderheit in Polen für 2016-2021 dieht als Grundlage für den Bearbeitungsprozess.

Vom 16.-18.09.2022 fand ein gemeinsamer Workshop mit Vertreter*innen der Deutschen Minderheit aus verschiedenen Organisationen statt. Am Anfang haben wir die zentralen Themen und Problemen mittels der Evaluationsergebnisse aus 2021 gemeinsam herausgearbeitet. Die jeweiligen Problemkomplexe sind nachfolgend skizziert.

Anschließend haben wir eine VISION (Warum?) und eine MISSION (Wie?) für die Jahre 2023-2027 entwickelt. Eine Vision beschreibt ein Zielbild, ein Szenario in der Zukunft. Sie muss nicht explizit auf die Zielsetzungen der Organisation eingehen oder diese ausformulieren. Dieses Bild ist in erster Linie eine Form, die Wirklichkeit zu beschreiben. Die Mission regelt, was hier und jetzt zu tun ist, um das Zielbild zu erreichen. Zu diesem Zweck formuliert die Mission Leit- und Glaubenssätze. Diese haben die Aufgabe, die Organisation und ihre Mitarbeiter*innen auf ihrem Weg zu leiten und sicherzustellen, dass das Zielbild erreicht werden kann.

In diesem Kontext haben wir die Formulierung „Strategische Ziele“ mit dem Wort Mission verbunden.

Das Ministerium für Bildung und Wissenschaft erließ im Frühling 2022 eine neue Verordnung über das Kerncurriculum für den Unterricht Deutsch als Minderheitensprache auf den verschiedenen Bildungsebenen. Das neue Kerncurriculum wurde an die Verordnung vom 4. Februar 2022 angepasst und ist Teil der weiteren Diskriminierung polnischer Schülerinnen und Schüler deutscher Nationalität. Das neue Kerncurriculum ermöglicht die Bildungsentwicklung von Kindern und Jugendlichen, die den Unterricht besuchen, nur in sehr beschränktem Maße. Die derzeitige Situation bedeutet für die Mehrheit der Schülerinnen und Schüler, die bisher am Unterricht teilgenommen haben, dass die Kontinuität des Didaktischen- und Erziehungsprozesses, die zum Zeitpunkt der Antragstellung garantiert war, nicht gewährleistet ist.

Im außerschulischen Bereich werden von den einzelnen Organisationen der deutschen Minderheit mehrere Projekte durchgeführt, die auf die Vermittlung und Pflege der deutschen Sprache abzielen. Darunter sind Sprachkurse für Erwachsene zu nennen, die von den sozial-kulturellen Gesellschaften organisiert werden, Stammtische, Wettbewerbe, Olympiaden und Festivals, mit denen die sprachliche Identität der deutschen Volksgruppe gestärkt werden soll. Erfolgreiche Angebote für Kinder und Jugendliche stellen die Projekte Samstagsskizzen, Jugendbox und Miro Deutsche Fußballschule dar.

DMI aufgrund einer Rechtsanalyse, die diese neue Gesetzinterpretation widerlegte, brachte keinen Erfolg.

Infolgedessen ist das Projekt „Deutsch AG“ entstanden, gerichtet an **Schülerinnen und Schüler der 7. und 8. Klasse, die bis zum 6. Schuljahr Deutsch als Minderheitensprache besuchten.** Im Rahmen des Projekts werden zwei zusätzliche Unterrichtsstunden wöchentlich angeboten, um den Stundenausfall durch die Notwendigkeit der Wahl zwischen Deutsch als Fremd- und als Minderheitensprache auszugleichen.

Der Unterricht Deutsch als Minderheitensprache wird fast nie in den All-gemeinbildenden Oberschulen (Lyzeum) oder Technischen Fachschulen (Technikum) gewählt. In diesen Schulen wird fast ausschließlich Deutsch als Fremdsprache unterrichtet. Der Grund: für Absolventinnen und Absolventen von Schulen oder Klassen, in denen eine Minderheitensprache unterrichtet wird, ist diese ein zusätzliches Pflichtfach im schriftlichen und mündlichen Teil der Abiturprüfung. Die Absolventinnen und Absolventen aber können nicht davon profitieren, z.B. haben sie keine Vorteile bei der Bewerbung für das Studium.

Mit dem Beginn des Schuljahres 2022/2023 wurden in den polnischen Schulen die Bestimmungen zur Diskriminierung der deutschen Minderheit im Bereich des Unterrichts der Minderheitensprache in die Praxis eingeführt. Seit dem 1. September 2022 wurde der Unterricht (Deutsch als Zusatz-fach) von drei auf eine Stunde wöchentlich reduziert. Diese Reduzierung der Stundenzahl des Deutschunterrichts und die Kürzung der finanziellen Mittel betrifft nur eine Minderheit in Polen, nämlich die deutsche. Die Schulkinder allein der deutschen Minderheit werden dadurch benachteiligt. Diese Änderungen im Rahmen des Minderheitenunterrichts basieren auf zwei Verordnungen des polnischen Ministers für Bildung und Wissenschaft, die im Februar 2022 erlassen wurden. Um eine breitere öffentliche Aufmerksamkeit zu erzielen und auf diese Diskriminierung im öffentlichen Diskurs aufmerksam zu machen sowie um die Entscheidung des Sejms und des Ministers zu kritisieren, haben die Organisationen der Deutschen Minderheit viele Initiativen unternommen. Angesichts der Schwierigkeiten, mit denen die Schulen und ihre Deutschlehrkräfte konfrontiert sind, haben zahlreiche Selbstvertretungen (in ganz Polen fast 40 Gemeinden), aber auch einige Träger, die Bildungseinrichtungen leiten, beschlossen, im Schuljahr 2022/23 zusätzliche Stunden von Deutsch als Minderheitensprache zu finanzieren (zusätzlich zu einer Pflichtstunde) oder den Unterricht in zwei Sprachen einzuführen.

chen Angaben machen. Der Deutschunterricht unterliegt ganz der Aufsicht der Schul- bzw. Kindergarteneleitung und somit der Schulaufsichtsbehörde, sodass Organisationen und Vertreter der deutschen Minderheit keinen direkten Einfluss auf die Inhalte, Methoden und Lehrmittel im Deutschunterricht haben. Erfahrungsgemäß hängt die Qualität des Deutschunterrichts vor allem von den Deutschlehrkräften ab. Die Unterstützung des Deutschunterrichts erfolgt somit indirekt z.B. über Schulungen für Deutschlehrkräfte, Einfluss auf die Fortbildungsmaßnahmen (Programm Niwki), Zusammenarbeit mit Verlagen bei der Herausgabe von Lehrbüchern, finanzieller und fachlicher Förderung von Schulen und Kindergärten, die Deutsch als Minderheitensprache anbieten. Der Sprachunterricht für die deutsche Minderheit ist durch eine Verordnung aus dem Jahr 2017 geregelt. Sie umfasst Regelungen zu Aufgaben von Schuldirektoren und Selbstverwaltungsstellen und Privilegien von Mitgliedern der nationalen und ethnischen Minderheiten. Sie regelt Formen und das Stundenkontingent des Unterrichts Deutsch als Minderheitensprache, des Fachs „Geschichte und Kultur“ und „Geografie des Herkunftslandes“. Die Rahmenbedingungen des Unterrichts Deutsch als Minderheitensprache haben sich aber in den letzten Jahren deutlich verschlechtert.

Mit dem Beginn des Schuljahres 2017/2018 ist die neue Schulreform in Polen Wirksamkeit geworden. Diese Reform kehrte zu dem zweistufigen Schulsystem bestehend aus 8-jähriger Grundschule und weiterführender Schule von vor 1999 zurück. Vor der Schulreform erlaubte das Bildungsministerium Deutsch gleichzeitig als Minderheitensprache als auch als Fremdsprache zu lernen. Diese Praxis hat sich bewährt und wurde anerkannt. Die neue Interpretation des Gesetzes nach der Schulreform ermöglicht dies allerdings nicht mehr. Das Bildungsministerium legte das Bildungsgesetz am 15.03.2018 neu aus und verpflichtete die Schulen den Unterricht Deutsch als Minderheitensprache und Deutsch als Fremdsprache zu trennen. Schülerinnen und Schüler der 7. und 8. Klasse, die bis zum 6. Schuljahr Deutsch als Minderheitensprache gelernt haben, müssen wählen: sie können weiterhin bis zum Abschluss der Grundschule den Minderheitensprachenunterricht besuchen, sie dürfen jedoch keine Abschlussprüfung (nach der 8. Klasse) in Deutsch ablegen und sind verpflichtet, zusätzlich für zwei Jahre nach der 6. Klasse eine Fremdsprache zu lernen oder sie können ab der 7. Klasse Deutsch als Fremdsprache im Unterricht und nach Wunsch auch in der Abschlussprüfung wählen. Der Widerruf der

Unter organisatorischem Aspekt wird die deutsche Sprache als Minderheitensprache (DaM – Deutsch als Minderheitensprache) in den Bildungseinrichtungen des polnischen Bildungssystems entweder an öffentlichen Schulen oder Schulen privater Träger (i.d.R. Vereinsschulen) unterrichtet. Die öffentlichen Einrichtungen sind Grundschulen und Oberschulen, in denen der Deutschunterricht auf Antrag der Eltern angeboten wird. Die Vereinsschulen bieten den Deutschunterricht nach demselben Prinzip wie die öffentlichen Schulen an: der Deutschunterricht wird auf Antrag der Eltern organisiert; das Fortbestehen einer Einrichtung wird durch die ihr zustehende Bildungssubvention abgesichert. Die Organisation der öffentlichen Kindergärten, in denen Deutsch als Minderheitensprache unterrichtet wird, sind dagegen Eigenaufgabe der Gemeinden. Kindergärten, deren Träger Vereine sind, werden allein durch die jeweiligen Vereine gefördert.

Im Fach Deutsch als Minderheitensprache handelt es sich um einen Unterricht, der so konzipiert wird, dass die Erhaltung der nationalen und sprachlichen Identität der Schüler im Mittelpunkt steht. Zur Pflege der nationalen Identität organisieren die Schulen auch den Unterricht der eigenen Geschichte und Kultur der deutschen Minderheit und auf Wunsch auch den Unterricht in Geografie des Herkunftslandes.

Nach den Angaben des polnischen Bildungsministeriums gab es im Schuljahr 2021/2022 landesweit fast 49 Tsd. Schülerinnen und Schüler, die den Unterricht Deutsch als Minderheitensprache auf verschiedenen Bildungsetappen in 600 Einrichtungen (Schulen) besuchten. In den meisten Schulen wurde der Deutschunterricht in Form von drei Zusatzstunden wöchentlich angeboten; in den Kindergärten (166 Einrichtungen mit fast 8 Tsd. Kindern) wurden wöchentlich vier Stunden Deutsch unterrichtet. Es gibt in Polen keine Schule, in der der gesamte Unterricht in der deutschen Sprache stattfindet. Es gibt nur einige Schulen, in denen der Unterricht in zwei Sprachen (Deutsch und Polnisch) durchgeführt wird. Die meisten Schülerinnen und Schüler besuchen den Deutschunterricht nur in der dritten Unterrichtsform: Deutsch als Zusatzstunden / Zusatzfach.

Aufgrund der Attraktivität der deutschen Sprache nehmen diesen Unterricht erfahrungsgemäß auch die Kinder der polnischen Mehrheit in Anspruch. Zu der Qualität des Deutschunterrichts lassen sich keine verlässli-

ZIELSETZUNG DER DEUTSCHEN MINDERHEIT IN POLEN

- sondern auch auf das gesellschaftliche Umfeld und die Region, wovon die wichtigsten folgende bilden:
- Stiftung für die Entwicklung Schlesiens
 - Wirtschaftskammer Schlesien,
 - Bauernverband,
 - Verband schlesischer Landfrauen,
 - Wohltätigkeitsgesellschaft
 - Bund der Jugend der Deutschen Minderheit.

Wichtige Ziele der kulturellen Arbeit der deutschen Minderheit sind die Erinnerung an die deutsch-polnische (regionale) Kultur, die Pflege ihrer Traditionen, die Förderung des interkulturellen Dialogs sowie die Etablierung und Erhalt der Lehre der deutschen Sprache in Kindergärten und Schulen. Sowohl die Unterstützung und Vertiefung partnerschaftlicher deutsch-polnischer Beziehungen als auch die Förderung ihrer Gemeinschaft durch das Einnehmen einer wichtigen Rolle in der polnischen Zivilgesellschaft sind wichtige Merkmale.

Vor allem in der schlesischen Woiwodschaft Oppeln ist die deutsche Minderheit gut organisiert, sie stellt hier Landtagsabgeordnete, Bürgermeister und Gemeindevorsteher, und unlängst sind eine Reihe von zweisprachigen Ortsschildern aufgestellt worden.

Dennoch steht sie wie in anderen polnischen Regionen vor einigen Herausforderungen. Die Verbundenheit zur deutschen Kultur ist bei der älteren Generation stärker als bei der Jugend ausgeprägt, weshalb eine Schwerpunkttaufgabe der deutschen Minderheit darin besteht, die deutschen Sprachkenntnisse sowie das Identitäts- und Zugehörigkeitsgefühl zu festigen und zu erhalten. Dafür brauchen wir aktive und starke Strukturen sowie Mitglieder, die wir mit der Projektarbeit unterstützen.

1991 wurde der Verband der sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen gegründet, also der Dachverband für alle deutschen Gesellschaften. Zu den ständigen Mitgliedern des Verbandes gehören (Stand 30.11.2022):

1. Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien;
2. Deutscher Freundschafskreis im Bezirk Schlesien;
3. Verband der deutschen Gesellschaften in Ermland und Masuren;
4. Sozial-Kulturelle Gesellschaft der deutschen Minderheit in Stettin;
5. Deutsche Sozial-Kulturelle Gesellschaft in Schneidemühl;
6. Sozial-Kulturelle Gesellschaft der deutschen Minderheit in Grünberg;
7. Deutsche Sozial-Kulturelle Gesellschaft in Breslau;
8. Allensteiner Gesellschaft Deutscher Minderheit;
9. Niedenburger Gesellschaft der Deutschen Minderheit;
10. Bund der Deutschen Minderheit in Konitz;
11. DFK/Deutsche Sozial-Kulturelle Gesellschaft in Waldenburg;
12. DFK/Deutsche sozial-kulturelle Gesellschaft in Glatz;
13. Deutsche sozial-kulturelle Gesellschaft in Liegnitz;
14. Gesellschaft der Deutschen Minderheit in Bromberg;
15. Gesellschaft der Bevölkerung deutscher Abstammung in Graudenz;
16. Sozial Kulturelle Gesellschaft der Deutschen Minderheit „Pomerania“ in Köslin;
17. Gesellschaft der deutschen Minderheit Stadt Marienburg und Umgebungsung;
18. Gemeinschaft der Deutschen Minderheit „Vaterland“ in Westpreußen Marienwerder – Stuhm;
19. Sozial-Kultureller Bund der deutschen Minderheit in Schivelbein;
20. Stolper Bund der Bevölkerung Deutscher Abstammung;
21. Deutsche Gemeinschaft „Versöhnung und Zukunft“;
22. Bund der deutschen Minderheit in Dirschau.
23. Bund der Deutschen Bevölkerung in Gdingen
24. Bund der Bevölkerung Deutscher Abstammung in Stuhm
25. Bund der deutschen Minderheit in Lauenburg
26. Danziger deutsche Minderheit (Status: Mitglied-Kandidat)

Die deutsche Minderheit hat im Laufe der Jahre auch viele Zweckorganisationen gegründet, die verdeutlichen, dass die Tätigkeit der deutschen Minderheit sich nicht nur auf die eigene Bevölkerungsgruppe beschränkt,

ORGANISATIONEN DER DEUTSCHEN MINDERHEIT IN POLEN

trags vom 17. Juni 1991 (Artikel 20). Den Deutschen wurden damit volle Rechte als nationale Minderheit sowie eine Vertretung im Sejm gewährt. Am 16. Januar 1990 registrierte man im Gericht in Kattowitz die erste Sozial-kulturelle Gesellschaft der Deutschen in Schlesien, dieser folgte die Registrierung der Gesellschaft im Oppelner Schlesien am 16. Februar 1990. Im Lauf der nächsten Monate entstanden viele deutsche sozial-kulturelle Gesellschaften, vornehmlich in den Regionen Oppelner Land, Schlesien, Niederschlesien, Kujawien-Pommern, dem Ermland und den Masuren. Um mit einer Stimme gegenüber der deutschen und der polnischen Regierung zu sprechen, wurde eine zentrale Organisation, der Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen (VdG) mit Sitz in Oppeln, gegründet, dem die überwiegende Mehrheit der Organisationen angehört. Am 6. Januar 2005 wurde vom polnischen Sejm ein Gesetz über nationale und ethnische Minderheiten sowie Regionalsprachen verabschiedet. In Umsetzung dieses Gesetzes wurden am 21. September 2005 unter anderem Vertreter der deutschen Minderheit zu einem gemeinsamen Ausschuss der Regierung und nationaler und ethnischer Minderheiten berufen. Durch das Minderheitenengesetz ist auch eine Förderung der deutschen Minderheit im Sprach- und Kulturbereich durch die polnische Regierung möglich. Gemein-den mit einem Minderheitenanteil von mindestens 20 % können offiziell als zweisprachig anerkannt werden und Deutsch als sog. Hilfssprache einführen sowie zweisprachige Ortsschilder erwirken.

Die Gesellschaften der deutschen Minderheit wurden von denjenigen gegründet, die noch zu deutschen Zeiten geboren wurden und der deutschen Sprache mächtig waren. Die Solidarność-Bewegung hat das Land und somit auch die Einstellung gegenüber den in Polen lebenden Minderheiten verändert. Deutsch durfte wieder in den Schulen in dem Gebiet, wo es bis dato verboten war, unterrichtet werden. Anfangs fehlten Lehrer für den Unterricht und es halfen sowohl pensionierte Lehrer aus der Bundesrepublik als auch die älteren Vertreter der Minderheit selbst mit aus.

Ursache für die Entstehung der deutschen Minderheit in Polen sind die territorialen Verschiebungen nach dem Zweiten Weltkrieg. 1945 annektierte die Sowjetunion die Ostgebiete des polnischen Vorkriegsterritoriums und große Gebiete im Osten des Deutschen Reiches wurden als Entschädigung unter polnische Verwaltung gestellt, die dann auf der Potsdamer Konferenz (Juli/August 1945) von den Alliierten zum Teil des neuen polnischen Staates gebietes erklärt wurden. Dieser neue polnische Landstreifen umfasste die Gebiete Schlesien, Ostbrandenburg, Pommern, Südpolen und die freie Stadt Danzig. Vor dem Zweiten Weltkrieg lebten in diesen Regionen ca. neun Millionen Deutsche.

Noch vor dem Ende des Krieges im Jahr 1945 haben Millionen Deutsche aus Angst vor der Roten Armee Haus und Hof verlassen. Die Flucht und Vertreibung der Deutschen in Zeiten der kommunistischen Diktatur sowie die Zuwanderung von Polen aus Zentral- und dem nennmehr sowjetischen Ostpolen veränderten die Bevölkerungsverhältnisse in diesen Regionen grundlegend. Im Zuge der Errichtung eines polnischen Nationalstaates waren die verbliebenen Deutschen der Assimilierungspolitik des Parteiregimes ausgesetzt. In der Zeit von 1945 bis 1989 war die deutsche Sprache und Kultur verboten, ferner verschwand alles Deutsche aus dem öffentlichen Leben im Nachkriegspolen. Aus Angst vor Repressalien wurde auch in den eigenen vier Wänden immer weniger Deutsch gesprochen.

Die Grundlage für die kulturelle Vielfaltigkeit, in der nationale Minderheiten ihre eigenen Sprachen, Kultur und Geschichte offen leben und präsentieren können, wurde in Polen mit der Einführung der Demokratie ab dem Jahr 1989 möglich. Erst die veränderten politischen Rahmenbedingungen ermöglichen eine offizielle Organisation der deutschen Minderheit; dabei gilt das Versöhnungstreffen zwischen dem polnischen Ministerpräsident Tadeusz Mazowiecki und dem Bundeskanzler Helmut Kohl in Kreisau am 14. November 1989 als legendär. Diese Zusammenkunft gilt als Meilenstein in der Anerkennung der deutschen Minderheit in Polen, da die Erklärung der beiden damaligen Staatsoberhäupter im Hinblick auf die rechtliche und politische Stellung eine neue Minderheitenpolitik Warschau einläutete. Schriftlich verankert wurden die rechtlichen Rahmenbedingungen durch den Abschluss sowohl des Deutsch-Polnischen Grenzvertrages vom 14. November 1990 und insbesondere durch den Abschluss des Deutsch-Polnischen Nachbarschaftsver-

als deutsch an, und damit mehr als bei der nachfolgenden Volkszählung 2011, bei der dies 144.236 taten.

Nach diesen Angaben lebt diese Volksgruppe in 11 Woiwodschaften:
 • der größte Teil in der Woiwodschaft Oppeln (104.399 Personen – 2002, 78.157 – 2011),
 • gefolgt von den Woiwodschaften Schlesien (Hauptstadt Kattowitz) 30.531 – 2002, 34.799 – 2011,

- Ermland-Masuren (Allenstein) 4.311 – 2002, 4.645 – 2011,
- Pommern (Danzig) 2.016 – 2002, 4.614 – 2011,
- Niederschlesien (Breslau) 1.792 – 2002, 4.509 – 2011,
- Westpommern (Stettin): 1.014 – 2002, 3.165 – 2011,
- Großpolen (Posen): 820 – 2002, 3.191 – 2011,
- Kujawien-Pommern (Bromberg): 636 – 2002, 2.382 – 2011,
- Lebus (Grünberg): 513 – 2002, 1.560 – 2011,
- Masowien (Warschau): 351 – 2002, 2.562 – 2011
- und Lodsch: 263 – 2002, 1.383 – 2011.

Die deutsche Minderheit bewohnt überwiegend die zentralen und östlichen Landkreise der Woiwodschaft Oppeln, nämlich:

- Groß Strehlitz (20,62% – 2002, 15,9% – 2011),
- Landkreis Oppeln (19,82% – 2002, 16,3% – 2011),
- Krappitz (18,38% – 2002, 15,3% – 2011),
- Rosenberg (16,82% – 2002, 13,2% – 2011),
- Neustadt (14,93% – 2002, 11,8% – 2011),
- Kandrzin-Cosel (13,15% – 2002, 10,2% – 2011),
- Kreuzburg (9,75% – 2002, 6,8% – 2011)
- und Oppeln-Stadt (2,46% – 2002, 1,9% – 2011).

Des Weiteren bewohnt sie die westlichen Landkreise der Woiwodschaft Schlesien: Ratibor (7,24% – 2002, 9,7% – 2011), Gleiwitz (4,25% – 2002, 3,5% – 2011) und Lublinitz (3,10% – 2002, 2,4% – 2011).

Auf dem Gebiet von 19 Gemeinden der Woiwodschaft Oppeln und drei Gemeinden in der Woiwodschaft Schlesien liegt der Anteil der deutschen Minderheit bei 20% der Bevölkerung und bei ca. 3% in Ermland-Masuren.

ÜBERBLICK ÜBER DIE DEUTSCHE MINDERHEIT IN POLEN

In Polen sind neun nationale und vier ethnische Minderheiten offiziell anerkannt. Zu den nationalen Minderheiten zählen: Armenier, Deutsche, Juden, Litauer, Russen, Slowaken, Tschechen, Ukrainer und Weißrussen. Zu den ethnischen Minderheiten zählen Karäer, Lemken, Roma, Tataren und Kaschuben. Bei der Volkszählung von 2002 gaben insgesamt 253.273 Personen an, zu einer Minderheit zu gehören. Diese Zahl erhöhte sich laut der Volkszählung von 2011 auf 316.871 Personen, die sich als Mitglieder einer nationalen oder ethnischen Minderheit identifizierten und 0,85% der Gesamtbevölkerung Polens ausmachen. Zum Zeitpunkt der Ausarbeitung dieser Entwicklungsstrategie/dieses Dokuments warten wir auf die Ergebnisse der Volkszählung 2021.

Eine nationale Minderheit unterscheidet sich dabei von einer ethnischen Minderheit durch folgenden Aspekt: Eine nationale Minderheit identifiziert sich mit „der organisierten Nation in ihrem eigenen Land“, während diese Eigenschaft bei der ethnischen Minderheit fehlt. Für die deutsche Minderheit in Polen bedeutet dies, dass sie in die Kategorie nationale Minderheit fällt, da sie sich mit der deutschen Nation identifiziert, die „in ihrem eigenen Land“, also in der Bundesrepublik „organisiert“ lebt. Bei den ethnischen Minderheiten, wie z.B. den Roma oder Tataren fehlt dagegen diese Identifikation mit dem eigenen „Mutterland“, weil ein solches für sie gar nicht existiert.

In Bezug auf die Definition einer nationalen Minderheit sei hier auf Art. 2.1.5. des polnischen Minderheitengesetzes verwiesen, wonach die Vorfahren der Angehörigen einer nationalen Minderheit die Republik Polen seit mindestens 100 Jahren bewohnen müssen.

DIE DEUTSCHE MINDERHEIT IN POLEN

In Polen leben etwa 300.000-400.000 Bürger deutscher Nationalität (nach eigener Schätzung). Bei der Volkszählung 2002 gaben 147.094 Personen ihre Nationalität

schen Analyse und Bewertung der bisherigen Entwicklungsstrategie, der darin vorgesehenen Maßnahmen und Prozesse beruhen wird, insbesondere im Hinblick auf die Erreichung der Ziele und die Wirksamkeit der Maßnahmen. Die Arbeiten erfolgten in mehreren Problemgruppen, die jeweils unterschiedliche Bereiche betrafen. Das Ergebnis der Arbeit sind fertige Vorschläge für Maßnahmen und/oder Projekte, die es uns ermöglichen, die Ziele, die wir uns gesetzt haben, zu erreichen. Wir hoffen, dass dieses Dokument für alle Mitglieder der deutschen Minderheit in Polen eine wichtige Orientierungshilfe und ein wichtiger Bezugspunkt für die Organisationen ist, die für unsere Nationalität arbeiten.

Rafał Bartek
Vorsitzender des Verbandes der deutschen sozial-kulturellen
Gesellschaften in Polen (VdG)

Organisationen, die an den Workshops zur Entwicklung der Strategie der deutschen Minderheit in Polen teilgenommen haben:

1. Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen (VdG)
2. Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Opolemer Schlesien
3. Deutscher Freundschafskreis im Bezirk Schlesien
4. Haus der Deutsch-Polnischen Zusammenarbeit
5. Bund der Jugend der Deutschen Minderheit
6. Deutsche Bildungsgesellschaft
7. Bildungsgesellschaft Cosel-Rogau
8. Verein Pro Liberis Silesiae
9. Schul- und Vorschulkomplex in Gostawice
10. Wirtschaftskammer Schlesien
11. Bauernverband

WORT

Liebe Mitglieder_innen, Liebe Angehörige der deutschen Minderheit in Polen!

Wir übergeben Ihnen die Entwicklungsstrategie der Deutschen Minderheit für die Jahre 2022-2027, die von den Repräsentanten und Repräsentanten der MN im Jahr 2022 erarbeitet wurde. Das Dokument ist eine Antwort auf die aktuelle Herausforderungen, vor denen wir stehen. In dieser Strategie widmen wir den Organisationen der deutschen Minderheit und ihren Aktivitäten einen hohen Stellenwert. Gemeinsam haben wir konkrete Ziele festgelegt, die wir erreichen wollen, und haben Organisationen benannt, die dafür verantwortlich sind. Die Konkretisierung unserer Aktivitäten und die Zuordnung zu einzelnen Einheiten ermöglichen es uns, effizienter zu arbeiten. Wir dürfen jedoch nicht vergessen, dass jede Organisation Unterstützung benötigt, um ihre Aufgaben zu erfüllen, und dass wir die angestrebten Ziele nur erreichen können, wenn wir zusammenarbeiten.

Darüber hinaus widmen wir die Aufmerksamkeit auf das Unterrichtsdeutsch als Minderheitensprache und der aktuellen Situation der Diskriminierung unserer Minderheit in diesem Bereich Aufmerksamkeit. Die Strategie enthält eine Mission und eine Vision sowie die zu ihrer Erreichung entwickelten Ziele und Handlungsmethoden, die in den Diskussionen und Workshops erörtert wurden. Zunächst wurde davon ausgegangen, dass der 2022 eingeleitete Prozess auf einer systemati-

Entwicklungsstrategie der Deutschen Minderheit in Polen

Herausgeber:

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej
e-mail: haus@haus.pl; www.haus.pl
ul. Górnych Wałów 7, 44-100 Gliwice
ul. 1 Maja 13/2, 45-068 Opole

Bearbeitung der Strategie:

Melanie Hörenz

Sprachredaktion:

Karolina Syga, Monika Rosenbaum

Übersetzung:

Waldemar Gielzok

Grafikprojekt, Satz:

Tomasz Siegmund | Alto

Druck:

Wydawnictwo Dukle, pl. Akademicki 6/5, 41-902 Bytom

Finanzierung:

Das Projekt wird aus den Mitteln des Bundesministeriums des Inneren und Heimat der Bundesrepublik Deutschland finanziert.

Gefördert durch:

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Partner:

www.vdg.pl

Koordination

Martyna Halek

ISBN 978-83-67105-17-0

Copyright by Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice – Opole 2022

ENTWICKLUNGSTRATEGIE DER DEUTSCHEN MINDERHEIT IN POLEN